

Održivi razvoj turizma na području Makarskog priobalja

Krivačić, Valentino

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:419304>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-09**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Valentino Krivačić

ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA NA PODRUČJU
MAKARSKOG PRIOBALJA

ZAVRŠNI RAD

KARLOVAC, 2016.

**ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA NA PODRUČJU
MAKARSKOG PRIOBALJA**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij Ugostiteljstva

Kolegij: Osnove turizma

Mentor: Mateja Petračić, dipl. oec.

Matični broj studenta: 0618610114

Karlovac, rujan 2016.

ZAHVALA

Zahvalio bi svojim nogama, što su me podržavale. Svojim rukama, što su uvijek bile uz mene i svojim prstima na koje sam uvijek mogao računati.

SAŽETAK

U Republici Hrvatskoj turizam je jedan od vodećih gospodarskih sektora. Pogodna klima, slikoviti krajolici, sunce i čisto more uz dobru prometnu povezanost te kulturno bogatstvo su obilježja u ovom radu promatranog Makarskog priobalja, pa i ostalih turističkih destinacija. Turizam pozitivno utječe na cijelu lokalnu zajednicu. Od zaposlenosti i dohodaka do porasta životnog standarda i novih ulaganja. No, ipak postoje i neke negativne posljedice. U njih se ubrajaju pretjerana gradnja kojom se uništava krajolik, onečišćenje mora i okoliša, veliki pritisak na infrastrukturu i drugo. Makarsko priobalje je kroz povijest turizma doživjelo puno promjena. Nekoć vojno odmaralište gdje je glavni turistički proizvod bio sunce i more, danas prati želje i potrebe turista. To je otvorilo i mogućnost razvoja turističke djelatnosti i izvan glavne turističke sezone. Uz sve već navedeno, važno je i da se vodi briga o održivom razvoju, kako ne bi došlo do prevelikog iscrpljenja resursa i zasićenja, što bi uvelike naštetilo budućim generacijama. Vlastitim istraživanjem u ovom radu utvrđeno je kako turizam na području Makarskog priobalja djeluje pozitivno na sociološko - gospodarske čimbenike stanovništva, ali ima i negativne čimbenike u pogledu pretjerane gradnje i narušavanja krajolika, preopterećenosti infrastrukture, zagađenja mora i okoliša raznim otpadom i drugim čimbenicima koji se navode u radu.

KLJUČNE RIJEČI

Makarsko priobalje, turizam, održivi razvoj

SUMMARY

The most important part of Croatian economy is tourism. Because of the climate, geographical position, sun and clean sea with good transport links and culture heritage are the main characteristics of Makarska Riviera. Tourism contribute to local economy. It is reflecting in its impact on investment, income or employment by causing their growth and rise up living standards of individuals and communities in all. But, there is also some negative parts by that is meant on excessive building facilities which is destroying scenery, sea pollution and the environment, great pressure on infrastructure etc. Makarska Riviera has historically experienced a lot of changes. In the past it was the army resort where the sun and sea was main touristic products, but nowadays follows wishes of the needs of tourists. That was the main key to open all possibilities regardless of the season. Therefore, sustainable tourism development is very important to avoid excessive depletion of resources and saturation, which greatly harmed the future generations. With primary research it has been founded that tourism contributes to the social and economic development but there is also some negative side effects such as excessive construction and disruption of the landscape, overload infrastructure, sea and environment pollution and other factors referred to in this paper.

KEY WORDS

Makarska Riviera, tourism, sustainable development

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD	1
1. 1. Predmet i cilj rada	1
1. 2. Izvori, metode prikupljanja podataka i obrada podataka	1
1. 3. Sadržaj i struktura rada	1
2. TURIZAM I NJEGOV ODRŽIVI RAZVOJ	3
2. 1. Turizam i okoliš	3
2. 2. Održivi turizam	4
3. TURISTIČKA DESTINACIJA	6
3. 1. Pojam i obuhvat turističke destinacije	6
3. 2. Upravljanje turističkom destinacijom	7
4. RAZVOJ MAKARSKOG PRIOBALJA KAO TURISTIČKE DESTINACIJE	9
4. 1. Razvoj turizma kroz povijest na području Makarskog priobalja	9
4. 2. Prirodno - geografska obilježja Makarskog priobalja	14
4. 3. Park prirode Biokovo	16
5. TURISTIČKO TRŽIŠTE NA MAKARSKOM PRIOBALJU	19
5. 1. Ponuda i potražnja smještaja na Makarskom priobalju	20
5. 2. Ekonomski učinci i funkcije turizma	22
5. 2. 1. Pozitivni ekonomski učinci turizma	22
5. 2. 1. 1. Pozitivni ekonomski učinci turizma Makarskog priobalja	23
5. 2. 2. Negativni ekonomski učinci turizma	23
5. 2. 2. 1. Negativni ekonomski učinci turizma Makarskog priobalja	24
5. 3. Društveni učinci turizma	25
5. 3. 1. Pozitivni društveni učinci turizma	25
5. 3. 1. 1. Pozitivni društveni učinci turizma Makarskog priobalja	26
5. 3. 2. Negativni društveni učinci turizma	27
5. 3. 2. 1. Negativni društveni učinci turizma Makarskog priobalja	28
6. PERSPEKTIVA I MOGUĆNOSTI ZAŠTITE PROSTORA MAKARSKOG PRIOBALJA OD DEVASTACIJE	29
7. BUDUĆNOST RAZVOJA MAKARSKOG PRIOBALJA	32

8. PRIMARNO ISTRAŽIVANJE	34
8. 1. SWOT analiza	40
9. Zaključak	42
LITERATURA	44
POPIS TABLICA	46
POPIS ILUSTRACIJA	47
PRILOG	49

1. UVOD

1. 1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je održivi razvoj s naglaskom na turizam područja Makarskog priobalja.

Održivi turizam koristi prirodne i kulturne resurse kako bi privukao posjetitelje te povećao zaradu, pritom pazeći da ti resursi budu sačuvani i za buduće generacije, a da istovremeno udovoljava potrebama lokalnog stanovništva i turista.

Makarsko priobalje nalazi se u samom središtu Splitsko - dalmatinske županije te je zbog svojeg položaja, klime i prirodnih ljepota vrlo poželjna destinacija za odmor. Nalazi se između planinskog lanca Biokovo te Jadranskog mora, a turizam svakim danom ima sve veću ulogu na ovom području.

Cilj ovog rada je promotriti i utvrditi mogućnosti održivog razvoja kroz pozitivne i negativne čimbenike turizma na gospodarstvo, društvo i okoliš.

1. 2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Kod izrade rada korišteni su stručni izvori, knjige, članci vezani za održivi razvoj turizam Makarskog priobalja te internetske stranice.

Podaci su prikupljeni metodom primarnog istraživanja, odnosno anketiranjem, koje je provedeno na uzorku od 70 ispitanika. Anketa je provedena na domicilnom stanovništvu s željom prikupljanja osnovnih ekonomsko - društvenih pokazatelja. Korištene su još metoda analize kako bi se veće cjeline raščlanile na manje dijelove i metoda deskripcije u svrhu opisivanja određenih mjera, postupaka i metoda.

1. 3. Sadržaj i struktura rada

Rad je koncipiran u osam međusobno povezanih cjelina. U uvodnom poglavlju definira se predmet i cilj rada, izvori i metode prikupljanja podataka te samog sadržaja rada.

Govori se o turizmu i njegovom održivom razvoju. Obrazlaže se pojam turističke destinacije, njezin obuhvat i na koji se način njome upravlja. Navode se opća obilježja razvoja

Makarskog priobalja kao turističke destinacije kroz prirodno - geografska obilježja, Park prirode Biokovo i sami razvoj turizma kroz povijest.

Zatim se analizira ponuda i potražnja na promatranom turističkom tržištu te pozitivni i negativni društveno - ekonomski učinci turizma.

Nakon toga slijede dijelovi o tome kako zaštititi i unaprijediti prostor te koji su planovi razvoja Makarskog priobalja u budućnosti.

Vlastitim anketnim istraživanjem te SWOT analizom želi se utvrditi koliki je utjecaj turizma na samo područje, a u zaključnom dijelu se ističu najvažnije činjenice.

2. TURIZAM I NJEGOV ODRŽIVI RAZVOJ

Održivi turizam udovoljava potrebama lokalnog stanovništva i turista čuvajući resurse za budući razvoj.

Razvoj na takav način ima zadatak upravljanja na način da se zadovolje osnovni ekonomski i socijalni zahtjevi uz istodobno očuvanje kulturne baštine, biološke raznolikosti i ekoloških aspekata.

Ono koristi prirodne i kulturne resurse kako bi privuklo posjetitelje i povećalo zaradu, s namjerom da ona bude sačuvana i za buduće generacije.

Karakteristike održivog razvoja turizma su:

Ekonomski prosperitet - dugoročno konkurentan i isplativ način poslovanja, kvalitetan izvor zaposlenja

Društvena uravnoteženost i jedinstvenost - turizam koji unapređuje kvalitetu života lokalne zajednice, uključenost zajednice u turističko planiranje i management

Zaštita okoliša i kulturne baštine - smanjenje onečišćenja i degradacije okoliša na globalnoj i lokalnoj razini, turizam koji obogaćuje jedinstvenost i raznovrsnost kulturne baštine

Održivi turizam je profitabilno poslovanje u okvirima za sve sudionike, koji ulažu u kvalitetu, a ne u kvantitetu. Suradujući s lokalnom zajednicom dolazi se do cilja zajedničkog razvoja destinacije, uz očuvanje prirodnih i neobnovljivih izvora.

Zapošljavanje tijekom cijele godine, zaštita okoliša i očuvanje prostora, očuvanje tradicije i načina života te osiguranje gospodarskog razvoja lokalnog stanovništva glavne su pretpostavke održivosti razvoja turizma.

2. 1. Turizam i okoliš

Turistički prostor nije samo prostor na kojem se turizam odvija neposredno i u kojem se zadovoljavaju potrebe, već se na njemu stvaraju potrebe i donose odluke o turističkim kretanjima od stalnog mjesta boravka do izabranog turističkog odredišta.¹

---

¹ Bilen, M.: Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008; str. 18.

Turizam koristi kvalitetan prostor. Pri tome se ne misli samo na osobine istog i kvalitete ambijenta, kao što je krajolik, već i količinu, značenje i prezentaciju antropogenih čimbenika ponude (spomenici, razne kulturno-sportske manifestacije i slično). Ono traži i kvalitetni prostor za izgradnju smještajnih kapaciteta, raznih ugostiteljskih objekata, sportskih objekata te komunalne i prometne infrastrukture.²

Na samo kvalitetnom i očuvanom prostoru se može razvijati turizam, stoga ga isti mora i čuvati. Takvih prostora na svijetu sve je manje te se isti ne mogu nadomjestiti, na umjetni način vratiti u prvotno stanje ili ponovno podići atraktivnost takvih prostora. U nedostatku prirodnih atrakcija prostora neki se čak okreću i umjetnom stvaranju istih, a koji u većini slučajeva privlače veliki broj ljudi kao što su zabavni parkovi.³

Okoliš je radom stvorena vrijednost, čime pojam okoliša dobiva široko ekološko značenje budući da tako obuhvaća i prirodnu sredinu i društvenu sredinu modifikaciju prostora, odnosno definira i čovječje mjesto u biosferi i transformaciji ukupnog prostora ili nekih njegovih dijelova.⁴

2. 2. Održivi turizam

Održivi turizam možemo definirati kao turizam koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke, brine se o potrebama posjetitelja, sektora, okoliša i destinacije.

Smjernice i praksa upravljanja održivim razvojem turizma mogu se primijeniti na sve oblike turizma, u svim vrstama destinacija, uključujući i masovni turizam. Principi održivosti se odnose na okolišne, gospodarske, društveno - kulturne aspekte razvoja turizma. S ciljem postizanja dugotrajne održivosti mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između te tri dimenzije.

---

² Bilen, M.: Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008; str. 18.

³ Ibidem, str. 19.

⁴ Ibidem, str. 27.

Stoga bi održivi turizam trebao:⁵

1. Optimalno iskoristiti okolišne resurse koji su ključni element turističkog razvoja, zadržavajući bitne ekološke procese i pomažući u zaštiti prirodne baštine i biološke raznolikosti.

2. Poštivati društveno - kulturnu autentičnost destinacije, očuvati njihovo izgrađeno i živo kulturno nasljeđe i tradicijske vrijednosti, te doprinosti međukulturnom razumijevanju i toleranciji.

3. Osigurati da su gospodarske aktivnosti održive i dugoročne, te da donose društvenu i gospodarsku korist svim dionicima uz pravičnu raspodjelu, između ostaloga stabilnost zaposlenja, mogućnosti zarade društvenih usluga zajednici, pomažući uklanjanju siromaštva.

Održivi bi se razvoj trebao odnositi na ekonomska, socijalna i okolišna pitanja. Mnogi poslovni subjekti danas uključuju samo socijalne i ekonomske učinke među poslovne indikatore. Katkad se ovakav pristup naziva mjerenje trostrukog konačnog rezultata ili trostrukog ishoda osnovice. Ovaj se pristup usredotočuje na odgovornost, transparentnost, usmjerenost prema sudionicima, te na sustavno mjerenje i izvještavanje.⁶

Održivi turizam određuje pristup za pomoć razvoju primjerenih dugoročnih rješenja za turističke destinacije s prirodnim i kulturnim vrijednostima. Također teži uspostavljanju potpore razvoju turističkog gospodarstva osiguravajući potrebnu zaštitu baštine.

Turizam neće biti moguće razvijati na nekim prirodnim ili povijesnim dijelovima ako je uništen ili ako se postepeno narušava, a da se pritom ne obazire na važnost očuvanja i zaštite tih lokaliteta.

Temeljni ciljevi koncepcije održivog razvoja:⁷

- zaštita kvalitete žive i nežive prirode
- zaštita i racionalno korištenje tla
- zaštita zraka i vode
- zaštita i očuvanje kulturnih i estetskih svojstava krajolika i drugo.

---

⁵ Održivi razvoj turizma u Hrvatskoj, www.odrzivi.turizam.hr (27. 9. 2015.)

⁶ Održivi razvoj turizma u deset koraka, www.odraz.hr (27. 9. 2015.)

⁷ Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006; str. 101.

3. TURISTIČKA DESTINACIJA

Turizam s godinama postaje sve važniji. U današnje vrijeme većina zemalja u svijetu se okrenula razvoju istog. Temelj takvom razvoju turizma je masovnost. Razlog tome je što se danas kao nikad prije ljudi sve više kreću s obzirom i na visoki razvoj prometa i usluga. Bitno je i za navesti kako sektor usluga u koji spada i turizam zapošljava vrlo veliki udio ukupnog stanovništva.⁸

Turistička destinacija podrazumijeva geografsku cjelinu koja raspolaže prirodnim, društvenim, kulturno - povijesnim i prometnim čimbenicima koji su potrebni za smještaj, prehranu, zabavu i rekreaciju turista.⁹

3. 1. Pojam i obuhvat turističke destinacije

O povijesti turizma mnogo se pisalo, ali pogled unatrag još uvijek privlači mnoge teoretičare koji istražuju posebnosti te društveno - ekonomske pojave. Traže se izvori o nastanku turizma, o uzrocima, karakteristikama, vremenskim razdobljima, utjecajima i posljedicama.¹⁰

Počeci razvoja turističkih destinacija bi se moglo reći da proizlazi iz svoje atraktivnosti koja je privlačila ljude u njih, a kroz vrijeme i razvoj istih dobivaju naziv turističkih. Turistička mjesta se naravno mogu razvijati samo ako su ona prometno dostupna i ako posjeduju smještajne kapacitete koji služe za prihvata gostiju. Mjesta koja su od turističkog značaja se smatraju ona mjesta koja u većem broju posjećuju dnevni posjetitelji i turisti koji namjeravaju duže boraviti u njoj.

Turistička destinacija kao i sam pojam turizma, ima složeno značenje i koja ovisi o mnogobrojnim faktorima koji utječu na pravac općeg razvoja prostora te društva.

Strategiju razvoja destinacije čine mnoge aktivnosti koje su potrebne za provođenje zadanih ciljeva i smjernica za razvoj iste. Isto tako, mora osigurati planiranje koje uključuje analizu, vizije i ciljeve, oblikovanje strategije, plan djelovanja, provođenja i kontrole. Planiranje strateškog razvoja destinacije proizlazi iz nužnosti suradnje različitih nositelja ponude, lokalne i državne vlasti, stanovništva te poslovnih subjekata i turističkih posrednika.

---

⁸ Pirjevec, B.: Turizam – jučer, danas, ..., Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008; str. 14.

⁹ Ibidem, str. 14.

¹⁰ Ibidem, str. 33.

Što se tiče marketinga, svaka bi turistička destinacija sama trebala utvrditi svoju marketinšku strategiju i koncepcija razvoja.

Destinacijskim menadžmentom se kontinuirano mogu uvoditi inovacije u oblikovanju turističkog proizvoda koji su upućeni prema željama i interesima turista te naravno mogućnostima destinacije. Također, potrebuje i što više informacija koje su nužne u nesmetanom razvoju.

Njegova uloga je povezivanje svih sudionika koji sudjeluju u oblikovanju sadržaja turističkog proizvoda i njegove kvalitete.

Sadržajnije, turistička destinacija podrazumijeva geografski prostor koji raspolaže atraktivnim, receptivnim i komunikativnim faktorima, odnosno svim onim prirodno - društvenim, povijesno - kulturnim, prometnim, antropogenim i pretpostavkama za smještaj, prehranu, odmor i rekreaciju, kao i zabavu turista, što predstavlja izgrađenu i zaokruženu turističku ponudu. Prostor koji je u početku samog razvoja turizma zadovoljavao osnovne potrebe za odmorom i rekreacijom gostiju, u današnje vrijeme treba imati sve elemente kako bi probudio interes kod turista, odnosno potražnje. Svi dijelovi ponude turističke destinacije moraju zadovoljavati kriterije i standarde kvalitete koji su u današnje vrijeme sve veći. Prirodni i antropogeni čimbenici utjecali su da pojedine destinacije počnu privlačiti turiste bilo da su one postojale već od prije ili su umjetno stvorene kako bi privukle turiste.

Današnji, suvremeni turist ekološki je osviješten i pokazuje interes da doživi pravu atmosferu i da se upozna s stvarnim životom na području na kojemu boravi, odnosno provodi svoj odmor. Prilikom odabira same destinacije u koju turist želi oputovati važna je i cijena te ponuda aktivnosti.

3. 2. Upravljanje turističkom destinacijom

Upravljanje je pojam koji se povezuje s upravljanjem poduzeća, ali u zadnje vrijeme sve se češće koristiti u organizacijskim i društvenim sustavima. Upravljanje je organizacijska funkcija i proces. Njime se radeći zajedno u skupinama efikasno ostvaruju pojedini ciljevi.

Funkcije upravljanja turističkom destinacijom čine: planiranje i odlučivanje, organiziranje, upravljanje ljudskim resursima, vođenje i kontroling.

Sve funkcije upravljanja turističkom destinacijom ne mogu djelovati zasebno i bez protočnosti informacija, zbog samog nadopunjavanja između istih.

Sami proces upravljanja započinje planiranjem, odnosno definiranjem misije, vizije i krajnjeg cilja turističke destinacije. Nakon toga zadaju se akcije kako bi se ti zadani ciljevi u konačnici i ostvarili. Iza planiranja slijedi upravljanje ljudskim resursima i vođenje koje omogućuju odvijanje svih funkcija na najbolji mogući način. Posljednja faza procesa upravljanja je kontroling, odnosno kontroling i monitoring, u čijem se "zajedništvu" provodi ocjenjivanje planiranih aktivnosti pojedinaca ili skupina i njihovih ostvarenih rezultata.

Glavna svrha upravljanja turističkom destinacijom je stvoriti prikladno okruženje za razvoj turizma u destinaciji, a to uključuje:¹¹

- planiranje razvoja u prostoru - objekti i infrastruktura
- razvoj potrebnih ljudskih resursa
- razvoj tehnologija i sustava podrške
- podršku razvoju srodnih industrija.

S marketinške strane potrebno je privući turiste promocijom, razvojem informacijskih službi, olakšavanjem rezervacija i kvalitetnim upravljanjem odnosima s kupcima.

Poboljšanjem kvalitete postojećeg destinacijskog proizvoda i stvaranjem novog, razvojem manifestacija i atrakcijama te obukom i edukacijom može podići razinu operativnih zadataka i sveukupni doživljaj posjetitelja u destinaciji.

Uz sve navedeno potrebno je uključiti i vlasti na lokalnoj, regionalnoj te nacionalnoj razini, domicilno stanovništvo, obrazovne ustanove, ugostitelje, prijevoznike i ostale.

---

¹¹ Petrić, L.: Upravljanje turističkom destinacijom - načela i praksa, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2011; str. 27.

4. RAZVOJ MAKARSKOG PRIOBALJA KAO TURISTIČKE DESTINACIJE

U ovom dijelu rada predstaviti će se razvoj turizma na području Makarskog priobalja kroz povijest, prirodno geografska obilježja i njihov značaj. Nakon toga analizirati će se ponuda i potražnja na prostorima Makarske rivijere, ekonomski i društveni učinci koji uvelike utiču na sami razvoj prostora kao turističke destinacije. Isto tako, predstaviti će se mogućnost zaštite promatranog prostora od devastacije raznih oblika te navesti planovi razvoja područja Makarske rivijere kroz nadolazeće vrijeme.

4. 1. Razvoj turizma kroz povijest na području Makarskog priobalja

Brojni čimbenici su utjecali kroz vrijeme na razvoj turizma Makarskog priobalja. Od samog tempa rasta smještajnih objekata pa do turističkog prometa. Rast u količini i kvaliteti samog turističkog proizvoda, ali i promjene u strukturi imali su ovisnost o potražnji kako stranoj tako i domaćoj te financijskim i drugim mogućnostima razvoja.

Tako se turizam razvijao između želja, planova i u konačnici mogućnosti društvenih, privrednih, lokalnih i drugih sudionika uz spoznaje o turističkom tržištu.

Od osamostaljenja Hrvatske do danas dogodile su se značajne promjene u pogledu turističke ponude i turističkom prometu.

Turizam se u Makarskoj počeo razvijati još davne 1905. i 1906. godine kad su tu boravili prvi posjetitelji. Prije tog vremena Makarska je bila prolazna luka sa skromnim gospodarstvom, no vrlo vjerojatno je da su u Makarsku i u to vrijeme posjećivali znatizeljnici, pustolovi, istraživači i putnici namjernici. Godine 1838. zabilježen je prvi izlet na Biokovo saksonskog kralja Augusta Federika I. Prije početka prvog svjetskog rata 1914. godine u Makarskoj je sagrađen hotel Osejava.¹²

---

¹² Bluesun hotels & resorts, www.hotelneptundalmatien.com (1. 11. 2015.)

Gospodarstvo se početkom šezdesetih sve više orijentira na turizam. Broj posjetitelja i suvremenih smještajnih kapaciteta raste iz godine u godinu. Turizam i ugostiteljstvo te različiti oblici obrta i trgovine glavne su odlike makarskog gospodarstva. Od tog razdoblja Makarska je dobitnik brojnih nagrada za turizam.¹³

Brojčani rast turista i rast broja noćenja od 1933. godine je samo rastao, posebno kada se govori od stranim gostima, dok je broj domaćih gostiju imao oscilacije. No, ratna zbivanja koja su zadesila Europu 1940. godine u velikom je broju smanjio broj posjetitelja.¹⁴

Zbog njega je stao sav turistički promet, došlo je od uništenje turističkih objekata, a sve ostale objekte poput trgovina, bolnica, skladišta i slično trebalo je obnoviti.

Ponovnim osnutkom Društva za uljepšanje grada nakon završetka rata imao je za cilj sastaviti popis domaćinstava te broj kreveta koje bi turisti mogli koristiti. Nakon završetka rata turistički promet je počeo rasti. U počecima su dominirali domaći turisti, da bi se kroz godine taj broj smanjio u korist stranih gostiju od kojih su veliki broj činili Austrijanci, Nijemci i Čehoslovaci.

Samim time budi se svijest domicilnog stanovništva te se počinju organizirati razne inicijative lokalne zajednice i aktivnosti za uljepšanje okoliša i mjesta. Stvara se mreža turističkih službi, poboljšava se prometna infrastruktura te smještajni kapaciteti. Sve to imalo je i utjecaj na jačanje promotivnih aktivnosti na inozemnim tržištima te poticaj za domaće turiste zbog ponude popusta na grupna i slična putovanja.

Prije početka Drugog svjetskog rata područje Makarske bilježilo je dvanaest novih hotela, jedan pansion, dvije gostionice i pet restorana uz povećanje turističkog prometa.

U Makarskim hotelima 1947. godine bilo je oko 180 kreveta, a u privatnom smještaju preko 900 kreveta. Odmarališni smještaj u to vrijeme brojao je 200 kreveta što je značilo oporavak i porast smještajnih kapaciteta za razliku od predratnog razdoblja.¹⁵

---

¹³ Petrić, L.: Upravljanje turističkom destinacijom - načela i praksa, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2011; str. 11.

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Podgorelec, S; Klempić Bogadi, S: Socio - geografske promjene u naseljima Makarskog primorja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 111.

Nakon drugog svjetskog rata Makarsko primorje doživjelo je svoj privredni, kulturni i društveni procvat. Makarska je kraj rata dočekala razrušena, nije naslijedila nikakve privredne potencijale, te je počinjala novi život u također porušenoj Jugoslaviji.

Međutim ponesen entuzijazmom u slobodnoj zemlji, stanovništvo je krenulo u obnovu i izgradnju. U poslijeratnom razdoblju veliko značenje u privrednom životu Makarske osim industrijskih pogona veliko značenje imao je i građevinski sektor. No sve te aktivnosti nisu bile dovoljne kako bi Makarske područje odmaklo od naziva najnerazvijenijeg područja u Hrvatskoj sve do početka šezdesetih godina.¹⁶

U siječnju 1962. godine Makarsko području zadesila su dva jaka potresa u razmaku od samo četiri dana.¹⁷

Uza stambene kuće oštećen je i velik broj škola na Primorju te Dom zdravlja u Makarskoj. Potres je izravno uzrokovao i jednu ljudsku žrtvu zbog odrona kamenja. Odroni su prekinuli i cestu Makarska - Metković između Podgore i Drašnica, A štete su zabilježene i u Pločama, Imotskom, Opuzenu, na susjednim otocima, Mostaru i Čapljini. Nakon potresa Narodni odbor općine Makarska organizirao je štabove za prvu pomoć i spasilačke ekipe, koji su imali zadatak pomoći ugroženima, očistiti prometnice i zatvoriti škole. Zbog potresa bio je oštećen i vodovod te zagađena voda.¹⁸

Već krajem mjeseca mobilizirana je sva raspoloživa muška snaga, a godinu dana nakon potresa krenulo se u intenzivniju obnovu i izgradnju turističkih objekata. Zahvaljujući turizmu Makarska rivijera je uspjela stabilizirati svoj budžet i prestala biti ovisna o državnim donacijama. To je uvjetovalo i povratku te povećanju broja turista i njihovih noćenja od preko 72%, 1963. godine za razliku od 1960. godine.¹⁹

Potres je uvjetovalo i veliku seobu stanovništva iz podbiokovskih zaseoka na rubove obale, a završetak i obnova Jadranske magistrale očekivano je povećala turistički promet i povećalo aktivnosti kako uslužnih djelatnosti, tako i turističkih. Početkom sedamdesetih godina dolazi do blagog zastoja povećanja turističkog prometa što paralelno utječe i na povećanje te

---

¹⁶ Hršić, I.: Zbivanja na Makarskom primorju tijekom i nakon potresa 1962. godine, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 280

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Ibidem

izgradnju novih smještajnih kapaciteta, a još veće utjecaj na taj zastoje imala je i odluka Zajednice za ukidanjem turističkih poticaja.²⁰

Unatoč ukidanju poticaja i padu turističkih dolazak grade se kampovi, radnička odmarališta i povećavaju se privatni smještajni kapaciteti, a uz državne sporazume institucija grade se i dva nova hotelska smještaja (hotel Meteor i hotel Biokovka) sa preko 1000 kreveta.²¹

Društveno - političke promjene krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća koje su zahvatile Europu imale su i veliki utjecaj na turizam Makarskog područja.

U ljeto 1990. godine drastično je smanjen broj turista na cijeloj Jadranskoj obali zbog početka Domovinskog rata, dok je u potpunosti stao u kolovozu. Ratna zbivanja koja su se javila i u susjednoj Bosni i Hercegovini uzrokovala je i veliki izbjeglički val ljudi koji smještaj traže u hotelima i odmaralištima na području Makarske.²²

Prije samog početka Domovinskog rata većina Makarske rivijere bila je zatvorena za turiste. Služila je kao odmaralište tajnih službi, policije i visokih vojnih činovnika bivše Jugoslavije. Većina hotela i odmarališta koja su bila u vlasništvu države bili su za to vrijeme visoko kategorizirani i nudili visokokvalitetnu uslugu.²³

To se splotom okolnosti promijenilo u nadolazećim ratnim godinama. Hoteli i kampovi su prenamijenjeni u smještajne kapacitete za ratne izbjeglice i prognanike. Završetkom rata ta područja su opustošena, ali i slobodna.²⁴

Nakon smirivanja ratnih zbivanja na prostoru države i okolice 1998. godine privatni iznajmljivači osnivaju Udrugu iznajmljivača smještaja u privatnim kućama kako bi podigli kvalitetu usluge, stvaranje novih usluga i sadržaja, zajedničkog oglašavanja i slično.²⁵

---

²⁰ Hrستیć, I.: Zbivanja na Makarskom primorju tijekom i nakon potresa 1962. godine, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 293.

²¹ Kranjčević J.: Turizam u prostornim planovima Makarskog primorja od 1945. do 1990; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 215.

²² Podgorelec, S; Klempić Bogadi, S: Socio - geografske promjene u naseljima Makarskog primorja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 114.

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem

²⁵ Ibidem

Tek početkom 2000. godine obnavlja se interes za turističkom potražnjom, a za dostizanje prijeratnih brojki u turističkom prometu, obnovi i izgradnji novih turističkih objekata i sadržaja trebalo je više od 15 godina uz smanjeni broj smještajnih turističkih kapaciteta zbog devastiranosti objekata u kojima su bili smješteni ratni prognanici i izbjeglice.²⁶

Od 2004. godine dolaskom hrvatskog hotelskog lanca Bluesun Hotels & Resorts na prostor Srednje Dalmacije i područje Makarske rivijere, kupnjom i početkom obnove starih, zapuštenih i napuštenih državnih hotela dalo je veliki značaj kod zapošljavanja domaćeg stanovništva te pružanju gostima domaće atmosfere, pažljivo uređene interijere uz visokokvalitetnu uslugu i domaću kuhinju tipičnu za to podneblje.

Dok su do danas svi objekti na području Makarske rivijere vraćeni u svoje prvobitno stanje i namjenu, jedan hotel koji se nalazi u Tučepima (Hotel Jadran) i dalje stoji razrušen kao spomenik na prošla vremena. Zadnjih se godina intenzivno razmišlja o njegovom obnovi i vraćanju starog sjaja no zbog birokratskih i financijskih problema to nije bilo moguće, sve do ove 2016. godine kada se krenulo pripreme radove.

U odnosu na predratno razdoblje struktura gostiju se također znatno promijenila. Više nema gostiju u Srbije i Vojvodine, smanjio se broj gostiju iz Slovačke, a zbog ekonomske krize izostali su i gosti iz Italije.

Iz svega navedenog vidljivo je da je turizam na Makarskoj rivijeri imao konstantni rast kojega su prekidali ratovi. Unatoč potresu i ratnim zbivanjima domicilno stanovništvo iznova je ulagalo u gospodarski rast i razvoj kako ugostiteljskih tako i društvenih djelatnosti koje su vezane uz turizam kao glavni čimbenik rasta, razvoja i osiguranja za život.

Jedini negativni efekt na ovom području imao je nedostatak izrade prostornog plana. To je dovelo do prekomjerne izgradnje, odnosno betonizacije obale što je u velikoj količini naštetilo izvornom izgledu Makarskog područja, zadovoljstvu gostiju i izgledu okoliša.

---

²⁶ Podgorelec, S; Klempić Bogadi, S: Socio - geografske promjene u naseljima Makarskog primorja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 111.

4. 2. Prirodno - geografska obilježja Makarskog priobalja

Makarsko je priobalje, kao dio srednjodalmatinske regije, u geografskom smislu jasno izdiferenciran prostor. Pruža se u dužini od pedesetak kilometara od Velike vrulje do Dubaca na sjeverozapadu do rta Kokuljica na jugoistoku, u širini od četiri do sedam kilometara. Od zaleđa ga odvajaju vapnenački strmci Biokova (1762m) i Rilića (1158m). Na tom se prostoru danas nalazi 19 naselja razvrstanih u jednom gradu (Makarska) i pet općina (Brela, Baška Voda, Tučepi, Podgora i Gradac) Splitsko - dalmatinske županije. Odlikuje se s dva različita geografska područja, uskim obalnim pojasom i podbiokovskom zonom. Geografske oblike terena i povijesne okolnosti utjecale su na ekonomske mogućnosti i prostornu usmjerenost stanovništva. Osim neznatnih iznimaka, stanovništvo je koncentrirano u području laporaste flišne zone. Najstarija su naselja nastala na gornjoj granici flišne zone, ispod strmog vapnenačkog odsjeka. Proces spuštanja stanovništva iz podbiokovskih naselja k obali imao je više etapa, koje su usko povezane u početku s prestankom opasnosti od gusarstva i osmanske ugroze (XV. - XVII. st.), da bi kroz kasnija stoljeća presudni čimbenik bio ekonomska preorijentacija stanovništva. Spuštanjem stanovništva iz naselja podbiokovske zone u gospodarski favoriziranija i prometno povezanija područja kroz cijelo XX. stoljeće.²⁷

Područje podbiokovlja godišnje ima više od 2700 sunčanih sati na razini cijele godine, s prosječnom temperaturom zraka koja je viša od 20°C. Čisto plavo more, koje posjeduje plave i bijelu zastavu za kvalitetu može se pohvaliti temperaturom također iznad 20°C. U ljetnom razdoblju temperatura mora se kreće od 25°C - 27°C. Zimska razdoblja su blaga sa sunčanim razdobljima, dok su ljeta duga i sve toplija.

U samom središtu rivijere smjestio se grad Makarske po kojem je i dobila ime. Oko samog grada nalazi se niz naselja koja odlikuju prirodnim ljepotama i poviješću. Sjeverozapadno prema Splitu nalaze se Baška Voda, Brela, Promajna, Bratuš i Krvavica. Jugoistočno prema Dubrovniku nalaze se Tučepi, Podgora, Drašnice, Igrane, Živogošće, Blato, Drvenik, Zaostrog, Podaca, Brist i Gradac koji se nalazi na samom kraju Makarske rivijere.

Grad Makarska smjestio se između dva poluotok, Sv. Petra i Osejave. Zbog strmih obronaka Biokova i mora grad se širi u dužinu prema istoku i zapadu, odnosno prema Tučepima i Krvavici. Obalu rivijere čine šljunčane, kamene i pješćane plaže cijelom njenom dužinom.

---

²⁷ Mišetić, R.; Bara, M.: Stanovništvo Makarskog primorja: Demografsko kretanje u vrtlogu društvenih promjena od 1945. do 2011; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012; str. 13.

Uz ove elemente, Biokovo u pozadini, te maslinike i borove šume stanovnici su se odlučili za turizam kao osnovnu granu privrede i zarade za život.

Klima na ovo području je mediteranskog tipa s vrućim ljetima i blagim zimama, uz veliku količinu padalina tokom jeseni i mjeseca prosinca.

Tablica 1. Godišnji prosjek temperatura

Makarska	Sij	Velj	Ožu	Tra	Svi	Lip	Srp	Kol	Ruj	Lis	Stu	Pro
Maksimalna temperatura (°c)	11	12	14	17	22	25	28	28	26	21	17	13
Minimalna temperatura (°c)	5	6	8	11	15	18	21	21	18	14	10	7
Broj sunčanih sati (h/d)	4	5	6	7	9	10	11	10	9	7	4	3
Kišni dani (d)	11	10	9	8	7	4	3	3	6	9	11	13
Temperatura mora (°c)	13	13	14	15	17	22	23	24	22	21	18	15

Izvor: Makarska, www.croatia-travel-guide.com (30. 10. 2015.)

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Makarska rivijera broji 26. 673 stanovnika, i to:²⁸ općina Brela - 1.703, općina Baška Voda - 2.775, grad Makarska - 13. 834, općina Tučepi - 1.931, općina Podgora - 2.518, općina Gradac - 3.261

Turistička mjesta rivijere su vrlo dobro cestovno povezana. Duž cijelog priobalja prolazi Jadranska magistrala koja područje Makarske rivijere povezuje sa Splitom i Dubrovnikom. Iznad Baškog polja u mjestu Bast odvijaju se radovi na izgradnji tunela koji će Makarsko primorje spojiti s Dalmatinskom zagorom, odnosno Zagvozdom. Zračna luka u Splitu i Dubrovniku uz onu na otoku Braču te željeznička pruga također u Splitu i Pločama dodatno će osnažiti prometnu povezanost s unutrašnjim dijelovima Hrvatske i inozemstva.

Zbog prirodno - geografskih specifičnosti, mora, planine Biokovo i blizine rijeke Cetine, može se reći da je Makarsko područje odlično za sve vrste adrenalinskih sportova i turiste koji u njima uživaju.

²⁸ Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (30. 10. 2015.)

Sportovi koji su vezani uz samu planinu imaju dugu tradiciju na ovom području, a najzastupljeniji su: speleologija, slobodno penjanje, brdski biciklizam, tracking i paragliding. Od sportova koji se odvijaju na moru sve popularniji su, ronjenje, jedrenje na dasci i morski kayaking. Zbog same blizine rijeke Cetine, koja je udaljena svega 25 kilometara od Makarske, organiziraju se rafting ture i turističke šetnje kroz sami kanjon rijeke te kannoing.

Probijanjem tunela kroz Biokovo iznad same Makarske rivijere uvelike je rasteretio zadnjih godina samu magistralu, a i omogućio lakši dolazak turista sa područja susjedne Hercegovine koji su sve češći vikend turisti na ovom području.

Gospodarstvo Makarske obuhvaća turizam i ugostiteljstvo, koji ostvaruju najveću zaposlenost i društveni proizvod. Sami razvoj ovih djelatnosti početo je šezdesetih godina prošlog stoljeća. Do tada je Makarsko područje bilo nedovoljno razvijeno, da bi početkom 20. stoljeća glavne gospodarske grane bile pomorski promet, trgovina, obrt kože, tvornica tjestenine i paromlin. Nužnost samog stanovništva za preživljavanjem su još bili i ribarenje, vinogradarstvo i maslinarstvo uz obradu zemlje. No, od tada do danas se promijenilo puno toga, pa se ovo područje u gospodarskom smislu okrenulo prema sektoru uslužnih djelatnosti, većinom turizmu na kojem se temelji napredak samog kraja.

4. 3. Park prirode Biokovo

Planinski masiv Biokovo nalazi se uz obalu Jadranskog mora i uzdiže se do najvišeg vrha Sveti Jure koji se nalazi na 1.762 metra. Širinom se prostire sve do Dinare, od sjeverozapada do jugoistoka. Površinom od 19.550 hektara, 1981. godine proglašen je parkom prirode. Veliki značaj za proglašenjem parka prirode bile su ljepota krajobraza, biološka raznolikost te geomorfološka obilježja.²⁹

Površinom od 196 km², Park prirode Biokovo proteže se kroz cijelu Splitsko-dalmatinsku županiju uz gradove Makarsku i Vrgorac te općine Baška Voda, Brela, Tučepi, Podgora, Zadvarje, Zagvozd i Šestanovac. Za navođenje već postojećih turističkih resursa, potencijala te onim koji su u izvedbi važno se upoznati sa samim geografskim položajem i obilježjima

---

²⁹ Park Prirode Biokovo, www.biokovo.com (30.10.2015.)

Biokova. Sa svojih 19.550 hektara površine Park prirode posjeduje različita prirodna i kulturna bogatstva.³⁰

Slika 1. Biokovo

Izvor: Vlastiti

Ono što je glavno obilježje Biokova su geomorfološki oblici koji se mogu naći na njegovom području. Tako možemo naći veliki broj škrapa, kamenica, jama i vrtača, spilja te krških izvora. Također, na području Parka prirode se nalazi preko četrdeset endemskih biljnih vrsta, kao što je biokovsko zvonce, brojna paleontološka nalazišta i vidikovci sa kojih puca prekrasan pogled na more i otoke.

Uz sve navedeno tu se nalaze još i posebni geomorfološki rezervati: Nevistina stina i Ovčje polje i posebni rezervati po pitanju šumske vegetacije: rezervati šume bukve i jele, dalmatinskog crnog bora te botanički rezervati: Sv. Ilija i Veliki Troglav koji obuhvaćaju najviši vrh Sv. Jure.

Botanički vrt Kotišina također je dio Parka prirode sa površinom od 16,5 hektara iznad samog sela Kotišina koji je utemeljen od strane fra Jure Radića sa svrhom očuvanja izvorne Biokovske vegetacije.³¹

Biljni svijet je zahvaljujući očuvanosti iznimno bogat i zanimljiv za istraživače. Prisutni su različiti oblici vegetacije, od planinske na vrhu do mediteranske u samom podnožju.

Do sada je u knjigama zabilježeno više od 1.500 biljaka, među kojima su i one zaštićene endemske vrste kao Biokovsko zvonce, Uskolisna zečina i Slava klisura.³²

---

³⁰ Park Prirode Biokovo, www.biokovo.com (30.10.2015.)

³¹ Ibidem

Za razliku od vegetacije i geomorfoloških oblika, životinjski svijet Biokova još je uvijek nedovoljno istražen. No, unatoč nedovoljnoj istraženosti on je također bujan i vrlo zanimljiv. Uz više od stotinu špiljskih vrsta, čak ih je dvadeset i pet endemskih. Kroz povijest su ovdje obitavale različite životinje, ali iz klimatoloških i geografskih razloga su ili otišle dalje ili su stradale. No, unatoč tome na ovom području uvelike obitavaju divokoze, mufloni, vukovi i veprovi kojima je ovo podneblje idealno za njihova staništa. Uz Velebit veliko značenje po pitanju endemskih vrsta i zaštite istih ima upravo Biokovo. Na nekadašnji život na prostoru Biokova upućuju i arheološka nalazišta, napušteni pastirski stanovi i ostaci suhozida.³³

Osim bogatstva flore i faune kao glavni turistički resurs Parka prirode Biokovo je i kulturna baština, koja nije toliko bogata, ali ima itekako veliki značaj što se tiče resursa turističke osnove. Za razliku od prirodnih, kulturna baština se može podijeliti na kulturno - povijesne spomenike i sakralne objekte uz povijesne činjenice te narodne predaje.³⁴

Osnova turističkog proizvoda Biokova kao Parka prirode temelji se na prirodnim bogatstvima i kulturnoj baštini, odnosno na njihovom obilasku i razgledavanju. Park ima preko 40 planinarskih staza, koje s zagorske te primorske strane od podnožja planine pa sve do vrha Biokova. No, problem se javlja kod specijaliziranih turističkih vodiča kojih je jako malo, pa su turisti - planinari prepušteni sami sebi da uživaju u onome što je oko njih bez nekih jasnih spoznaja na moguće opasnosti. Drugi turistički proizvod koji je u službi Biokova je botanički vrt. Od glavne magistralne ceste skretanjem prema selu Kotišina, nakon svega tri kilometra vožnje dolazi se do istoimenog botaničkog vrta "Biokovski botanički vrt Kotišina".

---

³² Park Prirode Biokovo, www.biokovo.com (30.10.2015.)

³³ Ibidem

³⁴ Ibidem

5. TURISTIČKO TRŽIŠTE NA MAKARSKOM PRIOBALJU

U dijelu o turističkom tržištu promatranog područja govoriti će se o turističkim sadržajima i smještajnim kapacitetima na području rivijere. Biti će riječi također o pozitivnim i negativnim ekonomskim i društvenim učincima.

Prema Rječniku turizma, turističko tržište je skup odnosa ponude i potražnje u području usluga i dobara što služe za podmirenje turističkih potreba na određenom prostoru, odnosno za ekonomsko gledište puno važniji pristup koji kaže da je turističko tržište skup odnosa ponude i potražnje koji nastaju pod utjecajem turističkih kretanja. Dakle, za ekonomiste je od iznimnog značaja činjenica da se u turističkim destinacijama odvija kretanje velikog broja turista koji svojom potrošnjom izravno pridonose razvoju mjesta, regije i cijele zemlje.³⁵

Turističko tržište, kao i svako drugo tržište, djeluje interakcijom između ponude i potražnje, koja se vrši na drugačiji način nego na drugim, prije svega, robnim tržištima. U najkraćim crtama turistička ponuda je u pravilu prostorno odvojena od turističke potražnje, što bitno distancira turistička od ostalih tržišta, jer to znači da kupac mora doći - putovati na mjesto gdje se ponuda locirala. Pojam prostorne odvojenosti ponude i potražnje na turističkom tržištu, podrazumijeva dva fizički odvojena, udaljena prostora - emitivnog i receptivnog karaktera. Turistička ponuda, s obzirom na svoj karakter, može komunicirati s turističkom potražnjom, dakle s kupcima, samo specifičnim kanalima i načinima. Turistička potražnja s druge strane predstavlja skupinu potencijalnih turista - potrošača koja svojim stavovima, navikama, željama i mogućnostima određuju količine, kvalitetu i cijene pojedinih roba i usluga na turističkom tržištu.³⁶

Kada gledamo sa društvenog i ekonomskog stajališta turizam je vrlo složen, a njegove funkcije imaju pozitivne i negativne učinke na sami gospodarski i društveni razvoj nekog kraja. Sve veći broj turističkih kretanja utječe i na širenje turističke ponude u samom mjestu gdje je ona stacionirana.

---

³⁵ Vukonić, B.: Čavlek, N. i suradnici: Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb, 2001; str. 407.

³⁶ Pirjevec, B.: Turizam – jučer, danas, ..., Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008; str. 59. i 73.

5. 1. Ponuda i potražnja smještaja na Makarskom priobalju

U drugoj tablici je prikazana ponuda smještajnih kapaciteta na području Makarske rivijere s gledišta na broj ležajeva u pojedinim hotelima i navedenom kategorizacijom istih. Pa tako po navedenom jedino Baška Voda ima smještajne kapacitete u kampovima kategorije 3 zvjezdice, a u Tučepima se nalazi jedino turističko naselje na području Makarskog priobalja.

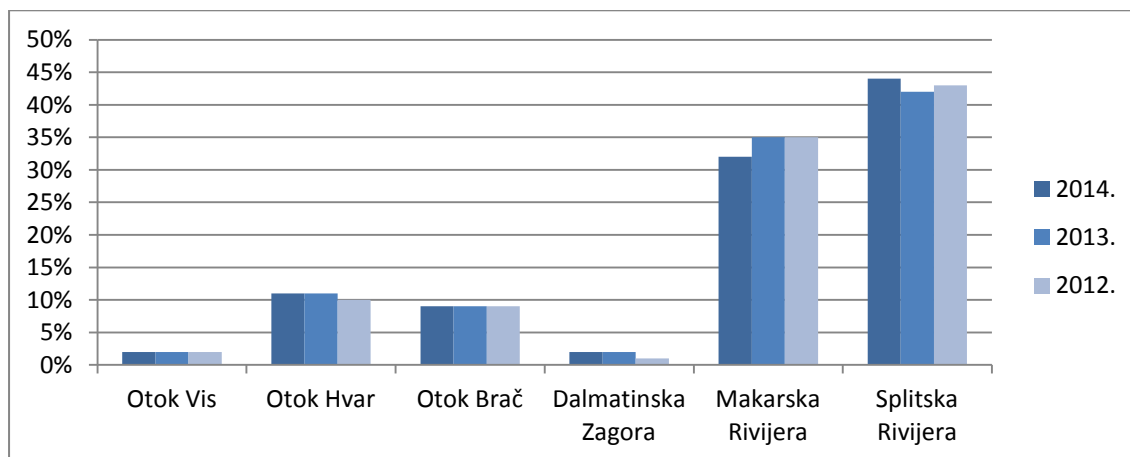
Tablica 2. Ponuda smještajnih kapaciteta na području Makarske rivijere

	Kamp ***	Turističko naselje		Apart hotel ****	Hotel		
		****	**		****	***	**
Makarska	0	0	590	0	777	877	114
Baška Voda	1861	0	810	93	400	105	272
Brela	0	0	0	25	375	1085	0
Tučepi	0	338	0	142	772	220	0
Podgora	0	0	288	0	0	263	683
Gradac	0	0	0	0	48	573	224
UKUPNO	1861	338	1688	260	2372	3123	1293

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (2. 11. 2015.)

Prema udjelu dolazaka turista u Splitsko - dalmatinsku županiju u razdoblju od 2012. do 2014. godine vidljivo je prema grafikonu kako Splitska rivijera ima rast od 1%, dok Makarska rivijera pad od 2%. U Dalmatinskoj zagori se povećao broj dolazaka za 1% te od 2013. godine drži kontinuitet od 2%. Isto tako, vidljivo je i na primjeru Hvara. Otok Brač s druge strane već godinama drži kontinuitet od 9%, kao i Vis.

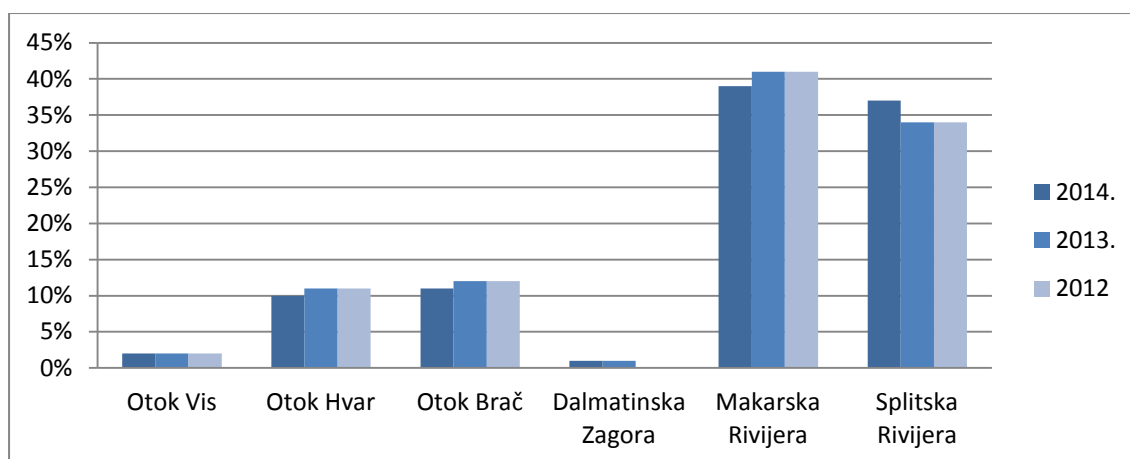
Grafikon 1. Udio dolazaka turista u destinacije Splitsko - dalmatinske županije

Izvor: Turistička zajednica Splitsko - dalmatinske županije, www.dalmatia.hr (9. 05. 2016.)

Kada se gleda udio broja noćenja Makarska rivijera u drugom grafu, u prednosti s 39% za razliku od Splitske rivijere koja je tranzitnog karaktera i ostvarenih 37% noćenja, no isto tako je vidljivo kako Makarska rivijera bilježi pad noćenja od 2%, dok Splitska rivijera ima rast od 3%. U Dalmatinskoj zagori to je 1% gostiju odnosno 2% na otoku Visu koji drži kontinuitet. Na otoku Hvaru noćilo je 10%, a na otoku Braču 11%, ali je vidljivo kako oboje imaju pad od 1% noćenja.

Grafikon 2. Postotak noćenja u destinacijama Splitsko - dalmatinske županije

Izvor: Turistička zajednica Splitsko - dalmatinske županije, www.dalmatia.hr (2. 11. 2015.)

Prema podacima iz medija možemo zaključiti kako Splitska rivijera bilježi najveći rast zbog sve bogatijeg manifestacijskog programa i unatoč nedostatku smještajnih kapaciteta, dok je Makarska rivijera tradicionalno odredište za obitelji s djecom te starije goste.

5. 2. Ekonomski učinci i funkcije turizma

Ekonomski učinci turizma su promjene koje nastaju u strukturi gospodarstva turističkih emitivnih, tranzitnih i turistički receptivnih područja kao posljedica turističkih kretanja i turističke potrošnje, a u konačnici i turističkog razvoja.

Turistička potrošnja je osnova svih ekonomskih učinaka turizma. Ekonomske učinke turizma nije moguće izolirano promatrati, jer su u neraskidivoj međuovisnosti s ostalim učincima koji se postižu razvojem turizma: društvenim, kulturološkim, ekološkim (ekonomskim) i ostalim učincima.³⁷

5. 2. 1. Pozitivni ekonomski učinci turizma

Neki od važnijih ekonomskih učinaka u turizmu su:³⁸

- Rast dohotka subjekata turističke ponude (pravnih i fizičkih osoba) po osnovi ostvarene turističke potrošnje
- Rast bruto domaćeg proizvoda
- Rast javnih prihoda od sredstava prikupljenih po osnovi naplaćenih poreza i boravišnih pristojbi
- Rast prihoda od izvoza proizvoda i usluga putem turizma (bilježi se na računu tekućih transakcija platne bilance).

Najvažniji učinci turističkog razvoja su važni zbog gospodarske koristi za destinaciju. Svake se godine velike količine novca preraspodjeljuju iz gospodarskog dijela gdje su zarađeni te se prenose u lokalna gospodarstva i time čine izvor prihoda za stanovništvo lokalnog područja.

---

³⁷ Turistička potrošnja i ekonomski učinci turizma, lumens.fthm.hr (8. 11. 2015.)

³⁸ Ibidem, str. 23.

5. 2. 1. 1. Pozitivni ekonomski učinci turizma Makarskog priobalja

Makarska je 2014. godine ostvarila 1.093.268 noćenja, a u ukupnom prihodu Županijske turističke zajednice sudjeluje s 40%.

Po ukupnim prihodima poduzetnika u 2014. godini Makarska rivijera je ostvarila prihode od 5.830.009,08 kuna što je za 10% veće u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Gledajući samo grad Makarsku u 2014. godini ostvario je ukupne prihode od strane poduzetnika od 875.202 kuna što je doduše za par postotaka manje za razliku od prethodne godine. Za čak 13% više od planiranog rasli su i prihodi od boravišnih pristojbi, a iznosio je 3.941.644,71 kunu, a od turističkih članarina prihodi su iznosili 745.242,33 kune što je povećanje od 15%.³⁹

Gospodarstvo Rivijere čine brojni poduzetnici iz segmenta trgovine i turizma koje su i glavni pokretači razvoja ovog dijela. Kako je već i prije navedeno u radu, područje Makarske kroz godine rata i patnje uvijek je imao trend rasta koji sa sadašnjim i nadolazećim vremenom sve više ima uzlazni trend rasta, a i samog razvoja područja Makarske rivijere. Skoro cijeli sezonski prihodi iz djelatnosti hotela i restorana dolaze iz smještajnog djela turističke ponude kraja, dok je manji dio temeljen na čimbenicima iz dijelova pred i post sezone.

U 2014. godini, iznos ukupnih neto plaća i nadnica u Splitsko - dalmatinskoj županiji iznosio je 3,6 milijardi kuna, a prosječna neto plaća po zaposlenom 4.319 kuna, što je za 11,5% manje od prosječne mjesečne plaće zaposlenih kod poduzetnika na razini države (4.878 kuna).⁴⁰

Najviša prosječna mjesečna neto plaća obračunata je zaposlenima kod poduzetnika grada Hvara (6.555 kuna), zatim slijede poduzetnici Kaštela (5.001 kuna) i Gradac (4.779 kuna), Makarska (4.350 kuna), dok je najniža obračuna zaposlenika kod poduzetnika u općini Zagvozd (2.235 kuna).⁴¹

5. 2. 2. Negativni ekonomski učinci turizma

Ovi učinci su ponekad i izraženiji od ostalih. U njima veliki utjecaj ima domicilno stanovništvo koje nezadovoljstvo ističe zbog povećanih cijena proizvoda i usluga tijekom

³⁹ Skupština Turističke zajednice grada Makarske, www.makarsko-primorje.com (9.11.2015.)

⁴⁰ Financijska agencija: Rezultati poslovanja poduzetnika SDŽ u 2014. www.fina.hr (9.11.2015.)

⁴¹ Ibidem

trajanja turističke sezone. Isto tako je i kod smještaja. Većina stranih gostiju plaća primjerice veću cijenu noćenja u smještajnom objektu nego gosti iz zemlje domicila. Ove činjenice mogu uvelike naštetiti kako domicilnom stanovništvu tako i gostiju koji borave u njemu.

Kao učinke turizma koji su negativnog karaktera možemo navesti:⁴²

- Neravnomjernost u ostvarivanju učinaka tijekom godine (sezonalnost)
- Rast vrijednosti nacionalne valute za vrijeme trajanja turističke sezone (sezonska aprecijacija)
- Rast cijena proizvoda i usluga na turističkim receptivnim područjima za vrijeme trajanja turističke sezone (sezonska inflacija)
- Rast cijena nekretnina na turistički receptivnim prostorima.

5. 2. 2. 1. Negativni ekonomski učinci turizma Makarskog priobalja

Kako sve ima svoju pozitivnu i negativnu stranu, tako je i turizam. U ovom negativnom slučaju turizam je imao veliku utjecaj na to što se veliki broj domicilnog stanovništva Makarskog područja okrenulo uslužnim djelatnostima, a zanemarilo poljoprivredu i ribarstvo. Naravno, to se počelo događati spletom nesretnih okolnosti potresa koje je zadesilo ovo područje. No sa godinama je počeo biti sve ozbiljniji problem.

Drastično je pao broj zaposlenih ljudi u industriji proizvodnje što uvelike otežava razvoj i napredak. Na sami okoliš ostavlja negativan utjecaj i sve bolja prometna povezanost te njena infrastruktura koja guta prostor kao i nekretnine kojima je cijena skočila u zadnjih nekoliko godina. Grad Makarska ima veliki problem zbog uskog grla prilikom ulaska i izlaska iz grada pri čemu se stvaraju velike kolone i količine štetnih plinove koje narušavaju okoliš, ali i zdravlje stanovništva.

Ovo je sve veći problem i drugih općinama i područjima koji se nalaze na području Makarskog primorja, a o tome će više govora biti u nastavku.

---

⁴² Bilen, M.: Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008; str. 23.

5. 3. Društveni učinci turizma

Motivi koji se smatraju društvenim za turizam su i najvažniji, jer u prvi plan guraju čovjekovu neprestanu želju za kontaktima s drugim ljudima i unapređivanjem međuljudskih odnosa. To posebno karakterizira turiste koji dolaze iz velikih emitivnih centara (velegradova), gdje ljudi zbog brzog životnog ritma nemaju prilike dovoljno se družiti s drugim ljudima koji nisu iz njihove sredine.⁴³

Kada sagledamo osobne čimbenike, turizam ima veliki učinak i na ponašanje turista, njihove navike, želje i potrebe. Ovo se zapravo očituje kod svih turista, ali samo kod domaćih turista može izazvati pozitivne ili negativne reakcije zbog pritiska turista iz drugih zemalja.

Gledajući s pozitivne strane radi se o očuvanju kulturno - povijesnih obilježja, jačanja ekonomije lokalnog područja, ali i društvenih značajki, infrastrukture, kvalitete življenja domicilnog stanovništva tog područja i slično. Negativni utjecaj je u većini vrlo problematičan, a radi se o tome da se sve podredi turistu što ima negativni utjecaj na tradiciju prostora u kojem on boravi. Također, veliki broj turista utječe i na sociološko - kulturološku sliku lokalne društvene zajednice zbog velikih promjena. Ovo uvelike može negativno utjecati na slabljenje identiteta lokalnog stanovništva, može povećati ovisnost o turizmu kao djelatnosti, a samim time negativni učinci turizma se bolje uočavaju od onih pozitivnih.

5. 3. 1. Pozitivni društveni učinci turizma

Pozitivni utjecaji turističkih kretanja donose i velike promjene u prostorima u kojima se turizam razvija kroz kontrolirano upravljanje kako ne bi došlo do štetnih utjecaja na okoliš ili financijski pogled koji ima za cilj razvoj tog područja.

Sama potrošnja turista uvelike je opterećena ekološkim nametima i pristojbama koje plaćaju prilikom dolaska u željenu destinaciju, a iz tih se sredstava financiraju projekti održivog razvoja tog područja. Kako se turizam razvija u novije vrijeme sve je veća svijest među ljudima o očuvanju okoliša, ali i kroz niz pravilnika, odredbi i zakona kojim se određuju prostorno - urbanistički planovi, korištenje resursa i izgradnja raznih objekata kojima je namjena turistička djelatnost.

---

⁴³ Pirjevec, B.: Turizam – jučer, danas, ..., Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008; str. 28.

Putovanje ljude razvija u pogledu komunikacija. Možemo reći da je putovanjem ili turističkim kretanjem ljudi upoznaju, zbližavaju kroz razne obrazovne i kulturne elemente između domicilnog stanovništva i gostiju, što je dobar preduvjet za smanjivanjem negativnih komentara.

Turizam može uvelike imati pozitivni karakter na zajednicu. U njih spadaju razni festivali i događaji na kojima je kao sudionik dominantno lokalno stanovništvo. Zatim radna mjesta koja su stvorena u turizmu mogu potaknuti smanjenje iseljavanja stanovništva s tog područja, a preuzimanjem uloge, ulaganjem u vlastito obrazovanje i organizaciju mogu ta ista radna mjesta podignuti na višu razinu i pritom dodatno zaraditi. Time se podiže životni standard, moguće je razvijati i poboljšavati infrastrukturu, javne prostore za korištenje, izgraditi škole, vrtiće i sve ostale popratne sadržaje koji bi lokalnom stanovništvu značilo blagostanje.

Kroz sve navedeno turizam ima svoje pozitivne učinke i u pogledu očuvanja kulturno - povijesne baštine i identiteta. Ono se može gledati kroz kulturne i prirodne resurse, rukotvorine i zaštićeno naslijeđe lokalnog područja. Isto tako zbog niza pozitivnih utjecaja treba smisleno i pažljivo koristiti turizam kako negativni čimbenici koji su puno izraženiji ne bi prevladali.

5. 3. 1. 1. Pozitivni društveni učinci turizma Makarskog priobalja

Svojim geografskim položajem Makarska rivijera ima puno neiskorištenih potencijala. Pozitivna stvar je što su ti potencijali vidljivi i želi se njima pažljivo pristupiti kako ne bi došlo do njihove i prostorne devastacije. Izgradnja tunela i obilaznice su jedna o tih pozitivnih elemenata. Dovršavanjem studije o mogućnosti gradnje skijaškog centra na sjevernoj strani Biokova koji bi uključivao hotele, žičaru koja je dobila odobrenje Hrvatskog sabora i različite sportske sadržaje produljilo bi trajanje turističke sezone na cijelu godinu. Ovaj niz ideja došao je od lokalnih vlasti i stanovništva tog područja, a sve u svrhu već navedene kratke ljetne sezone koja bi se ovim proširila i na zimu.

Razvoj Makarske rivijere u pogledu turizma ima veliki utjecaj i što se tiče zaštićenih biljnih i životinjskih područja. Utječe na razmještaj objekata, mjere politike kojima se upravlja turističkim aktivnostima, politikom cijena turističkih poduzetnika i slično.

Nakon silnih nedaća koje je zadesilo ovo područje kroz povijest smanjen je broj iseljavanja stanovništva. Tome je uvelike pomogao turizam kao glavna djelatnost. Makarsko područje je bogato kulturno - povijesnom baštinom smještenom između obale mora i planine što je jedinstveni prizor. Pametnim razvojem turizma ono se počelo štititi i koristiti na pravilan način kako bi se prezentiralo turistima. Tome su uvelike pomogle rekonstrukcije, adaptacije, restauracije, označavanje svim bitnih mjesta, primjerice planinarskih staza i brojnih drugih bitnih stvari koje ne bi bile moguće bez sustavnog i pametnog korištenja novca iz turističkog priljeva i ideja stanovništva te vlasti.

5. 3. 2. Negativni društveni učinci turizma

Negativni učinci su u turizmu puno vidljiviji i izraženiji za razliku od onih pozitivnih. Oni uvelike utječu na devastiranje okoliša i biološke raznolikosti što je rezultat omasovljavanja turizma. U tome ima veliki utjecaj bespravna gradnja, trošenje energije, velike količine vode, hrane te neprimjereno ponašanje turista, što dovodi do stvaranja velike količine otpada.

Kad spominjemo općenito infrastrukturu onda zapravo želimo naglasiti da bi ta infrastruktura utjecala na onečišćenje biosfere bez obzira na turistička kretanja ili provođenje slobodnog vremena motivirano nekim od tih atrakcija.⁴⁴

I na obalama i u vodama gdje je velika turistička posjeta može doći do ozbiljnih onečišćenja, koja djeluju na floru i faunu tih ekosustava. Izgradnjom ili proširenjem nekih luka i lučica za primanje čamaca, sportskih brodica, jahti ili brodova za krstarenje uništavaju se važni životni prostori za floru i faunu obale, mora ili jezera te morskog dna. K tome, povećava se količina fekalija, motornih ulja i slično, koji vrlo često dospijevaju u vode zbog nepostojanja ili neodgovarajuće infrastrukture. Značajna su onečišćenja vode od raznih ulja za sunčanje, što izravno može utjecati na nestanak nekih biljnih i životinjskih vrsta u morima, jezerima i rijekama.⁴⁵

Ako neki prostor posjeduje veliki broj različitih pojava, objekata, događanja i slično, a visokog su stupnja atraktivnosti, ako su povoljno položeni prema glavnim turističkim tokovima, ako su dostupni kvalitetnim sredstvima prometa, ako ta sredstva omogućuju brz,

---

⁴⁴ Bilen, M.: Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006; str. 119.

⁴⁵ Ibidem, str. 120.

komforan i siguran prijevoz, nema sumnje da takav prostor ima povoljan geografski, geoprometni i tržišni položaj.⁴⁶

Prostorno planiranje u turizmu podrazumijeva analizu stvarnog stanja životnog prostora ili stanje kakvom se teži. Politika prostornog uređenja među inima posebno sadrži tekuće svladavanje ekološki relevantnih problema od strane političkog sistema.⁴⁷

U izravne utjecaje turističkih kretanja možemo svrstati otpad, odnosno zagađenje vode i tla te zraka. Neizravni utjecaji su također štetni, no oni se uočavaju nakon duljeg vremena. To može bit iscrpljenost vodnih resursa i velike količine otpadnih voda, zagađenje zraka, uništavanje podmorskog svijeta usidranje na grebene te šumski požari koji nastanu nepažnjom i nemarom, a uvelike imaju i ostavljaju velike probleme lokalnom stanovništvu.

5. 3. 2. 1. Negativni društveni učinci turizma Makarskog priobalja

Područje Parka prirode Biokovo broji više od 40 označenih planinarskih staza s obje strane, što otežava kontroliranje ulaska i izlaska turista koji posjećuju Park i njihovog broja. Prema nekim procjenama Ustanove i planinarskih društava toga područja taj broj se godišnje kreće od 8 - 10.000 posjetitelja.⁴⁸

Zbog sve veće posjećenosti Makarske rivijere građevinski sektor uzima svoj danak kao i dnevni promet koji se odvija magistralnom cestom kroz destinacije. Magistralna cesta je zastarjela i nije predviđena za tako veliki pritisak koji je sve veći. Sve to loše utječe na prirodne elemente područja Rivijere te klimu i biološke raznolikosti.

Ilegalna gradnja, te povećanje broja smještajnih kapaciteta i turističkih sadržaja najveći su problem uz nepostojanje politike pravilnog zbrinjavanja komunalnog otpada premda se na njoj radi, a zadnjih godina je najveći problem Makarske.

---

⁴⁶ Bilen, M.: Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006; str. 122.

⁴⁷ Ibidem, str. 138.

⁴⁸ Park Prirode Biokovo, www.biokovo.com (30. 10. 2015.)

6. PERSPEKTIVA I MOGUĆNOSTI ZAŠTITE PROSTORA MAKARSKOG PRIOBALJA OD DEVASTACIJE

Grad Makarska predstavlja jedno od razvojnih središta Splitsko - dalmatinske županije, a s gradovima Splitom i Dubrovnikom tvori niz gradova Dalmacije koji su njezine glavne turističke destinacije. Grad Makarska predstavlja turističko središte Makarskog primorja, a važan je i kao pojedinačna prostorna cjelina Republike Hrvatske kojoj je orijentiran prostor susjedne Bosne i Hercegovine.⁴⁹

Svojom razinom funkcionalnog razvoja, veličinom i gravitacijskim područjem Grad Makarska nastavlja svoj razvitak oslonjen na svoj značajan povijesni i urbanistički razvoj. Makarsko područje je prebogato prirodnim ljepotama, a zaista jedinstvenu osobnost daje joj položaj podno planine Biokovo.

Poseban zemljopisni položaj i posebni klimatski uvjeti uvjetovali su poseban živi svijet (biljni i životinjski). Međutim, čovjek je svojim dugogodišnjim djelovanjem na tom prostoru utjecao i na promjene u biološkim zajednicama, prema svojim životnim potrebama i načinu korištenja površina, promjeni prirodnog krajolika u kultivirani. Mediteranska vegetacija doseže visinu od oko 450 metara. Maslina, smokve, bademi, lovor, smreka, mirta, ružmarin, zatim loza, čine osnovne vrste.⁵⁰

Na području Biokova živi puno sisavaca, kao što su: divlja mačka, lisica, jazavac, kuna, bjelica, tvor, lasica. Godine 1964. unesena je divokoza, muflon i srna, a došlo je i do populacijske eksplozije pojedinih vrsta.⁵¹

Sva ova istraživanja pokazuju da se na prostoru održala ravnoteža između prirodnog okoliša i kultiviranog krajolika. To je posebna vrijednost ukupnog prostora, koja je zbog posebnih geomorfoloških osobina i vizualno saglediva te je atraktivnost krajobraznih slika najušćeniji doživljaj Makarskog primorja.⁵²

---

⁴⁹ Prostorni plan uređenja grada Makarske, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, 2006; str. 19; www.makarska.hr (8.11.2015.)

⁵⁰ Ibidem, str. 22.

⁵¹ Ibidem, str. 22.

⁵² Ibidem, str. 23.

Prostor grada Makarske je prepoznatljiv zbog iznimne geološke, paleontološke, biološke i krajobrazne specifičnosti te ih treba zaštititi od svih mogućih oblika devastacije.

Prostor je međutim posebno osjetljiv baš zbog svojih prirodnih osobina, kraškog prostora i posebno seizmoloških značajki terena.⁵³

Ovo područje je kako je već i prije navedeno u povijesti imalo niz potresa i samim time je dokazano da je područje Podbiokovlja seizmički vrlo aktivno i jednako na svim dijelovima Rivijere. Kako bi se u budućnosti izbjegla bilo kakva moćnost ponavljanja povijesti trebala bi se izraditi i karta na kojoj bi se nalazila vrlo osjetljiva područja, ali ne samo zbog potresa već i zbog trusnosti područja. Time bi se na tom prostoru zabranila ili ograničila gradnja u turističkom ili nekom drugom vidu gospodarske djelatnosti kako bi se smanjila devastacija. Uz sve to povećala bi se dodatno kontrola bespravne gradnje i slično.

Racionalno korištenje prirodnih izvora obveza je svakog prostornog plana. Prirodni resursi (voda, tlo i drugo) svojim kapacitetima određuju i ograničavaju razvoj u prostoru. Iscrpljenost prirodnih izvora dovela je do načela procjene održivog razvoja. Ti su prirodni izvori kriterij za određivanje kapaciteta korištenja nekog prostora. Međutim, i sam je prostor potrošiv. Možda se nigdje drugdje ne uočava kao na obalnom prostoru. Upravo je ubrzana potrošnja obalnog prostora upozorila planere na poseban racionalni pristup u određivanju namjene korištenja prostora.⁵⁴

Dvije su osnovne izuzetne pejzažne i prirodne vrijednosti prostora grada Makarske: planina Biokovo i more s prirodnom obalom. Obje ove vrijednosti su zaštićene obvezom iz Županijskog plana: Biokovo je zaštićen kao park prirode, morski akvatorij duž neizgrađene obale posebno je zaštićen u širini od 300 metara te pojas obale u širini od 100 metara na dijelu neizgrađenog dijela građevinskog područja izdvojenih namjena te 70 metara na dijelu neizgrađenog dijela građevinskog područja unutar naselja. Te dvije vrijednosti od posebnog su značaja za sam grad Makarsku i Rivijeru u cjelini. One predstavljaju najveće pejzažne vrijednosti i osobitost su turističke ponude. Izuzetna ljepota blizine masiva i pitome obale bila je jedna od osnovnih preduvjeta razvoja turizma na ovom području.⁵⁵

---

⁵³ Prostorni plan uređenja grada Makarske, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, 2006; str. 23; www.makarska.hr (8.11.2015.)

⁵⁴ Ibidem, str. 45.

⁵⁵ Ibidem, str. 49.

Prilikom zaštite pozornost bi trebala biti usmjerena na izgradnju i uređenje cestovne i komunalne infrastrukture te odlaganje otpada uz saniranje divljih i već postojećih odlagališta.

Time se dolazi i do zaštite i uređenja voda i mora. Ona se mora provoditi zbog sprečavanja onečišćenja s kopna i plovila, a u svrhu podizanja kakvoće vode i mora kako ne bi došlo do oboljenja s ljudske i svake druge strane. Kako je područje Rivijere uz otok Hvar jedno od najsunčanijih prostora jako je mala iskorištena mogućnost zelene energije, odnosno korištenja sunca i vjetra kako bi se smanjila energetska ovisnost o primarnim energetske resursima.

Sve općine i gradovi na Makarskoj rivijeri imaju samo jedan problem, a to je preuzak prostor. Zbog sve većeg omasovljavanja turizma i željom za što većom zaradom polako svi ti prostori dolaze do velikog problema jer je promatrani prostor smješten ispod padina Biokova i Jadranskog mora pa se mogu jedino širiti u dužinu. To također predstavlja problem zbog kršnog terena pa se prostornim planovima žele pronaći rješenja na smanjeni, ali kontinuirani rast i razvoj uz što veće kriterije očuvanja prostora od devastacije.

7. BUDUĆNOST RAZVOJA MAKARSKOG PRIOBALJA

Internet je danas najbolji način za većinu marketinških promocija pa se na taj način promovira i Makarska rivijera. Prije samog interneta promocija se vršila putem promotivnih materijala u turističkim agencijama, ali zbog modernizacije taj se način sve manje koristi. Na internetu se danas nalazi toliko informacija da potencijalni turist može dobiti informacije do u sitne detalje koji su odlučujući čimbenici koju destinaciju će posjetiti. Smještajni kapaciteti čine većinu smještajne turističke ponude te se koristi raznim stranicama i domenama interneta kako bi oglašavala svoju ponudu, iako u skorije vrijeme postoji mogućnost porasta hotelskih smještaja koje su u suradnji s raznih turističkim agencija. To se posebice odnosi na destinacije poput same Makarske, Brela te Tučepa. Zemlje koje se nalaze na većoj udaljenosti od Makarske rivijere koriste turističke agencije koje nude putovanja, smještaj i manje izlete u raznim odredištima zbog povoljnije cijene. Većina ostalih destinacija bazira se na ponudi privatnom smještaju koji se oglašavaju na razne načine, a među kojima je i onaj na cesti. Tako se osobe koje nude smještaj stoji na važnijim mjestima poput autobusnih i željezničkih kolodvora, zračnih luka i pristaništima kako bi na ne baš ugodan način pridobili turiste da noće baš kod njih.

Rivijera nudi prirodne ljepote i sadržaje za sve uzraste uz povoljne cijene. Ipak, najveći nedostatak je više jedinstvenih proizvoda koji su karakteristični za ovo područje. Problem koji je još uvijek prisutan je taj da se svi orijentiraju na sunce i more odnosno na prirodu. To je dobro u nekim granicama zbog privlačenja turista, ali ni ponuda samo toga ne može imati utjecaja na daljnji rast i razvoj destinacije. Makarska sa svim tim što pruža već sve navedeno ima i dobar noćni život te razne oblike rekreacije. Jako male destinacija kao što je Makarska rivijera ima odličan položaj koja nudi planine i more. Nedovoljno iskorišten potencijal ima Biokovo. Uz već postojeće biciklističke i tracking staze te botanički vrt nisu skoro nikako iskorištene, a ni promovirane. Park prirode ima pristup skoro sa svim strana, a uz pomoć planinarskih društava i specijaliziranih vodiča mogu se organizirati izleti, koje bi trebalo promovirati. Zbog povijesnog značaja bilo bi moguće pokrenuti etno turizam i različite vrste adrenalinskih sportova. Sve veći problem rivijere je što ima sve manje mlađih turista koji bi koristili razne proizvode. Sve više se destinacije rivijere se okreću ma mirniju, obiteljsku i elitniju vrstu turizma što dovodi do slabljenja ostalih proizvoda, pa tako i promocije istih.

Zbog svog položaja i ugodne klime te zatvorenog mora uz veliku razvedenost obale Hrvatska je zadnjih godina sve popularnija među nautičarima. Ulaganjem u luke, vezove i sadržaje koje nude iste povećava šansu za privlačenjem novih turista koji su više platežne moći, a samim time dovodi i do produljenja turističke sezone. Veliki utjecaj na razvoj Makarske rivijere ima i dovršeni lukobrana u gradskoj luci čime je Makarska povećala prihvat plovila turista nautičara. Samo Biokovo profitiralo bi početkom gradnje žičare od podnožja Makarske do vrha planine Biokovo. Žičara bi bila dodatna atrakcija za turista uz restoran i popratne sadržaje koji bi bili vezani uz nju.

Slika 2. Hotel Jadran u Tučepima nakon renovacije

Izvor: AVP_arhitekti, www.avp.hr (2. 3. 2016.)

Slika 3. Buduća žičara Makarska - Biokovo

Izvor: Mega media, www.mega-media.hr (2. 3. 2016.)

Razvojem nekih proizvoda i razvojem destinacija uvelike bi doprinijela izmjena i dopuna Zakona o turističkim zajednicama, koje bi se udružile, ali i pojednostavljenje bavljenja turističkim djelatnostima u Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti i pružanju usluga o turizmu.

8. PRIMARNO ISTRAŽIVANJE

Vlastito istraživanje putem ankete provedeno je u potpunoj anonimnosti ispitanika. Ispitano je stanovništvo Makarskog priobalja, odnosno s područja: općine Baška Voda, Brela, grada Makarske, općine Tučepi, Podgore i Gradca.

Cilj istraživanja je bio prikupiti informacije o stavovima stanovništva kada je riječ o utjecaju turizma na rast i razvoj destinacije te održivosti razvoja iste.

Anketiranje je provedeno na uzorku od 70 ispitanika, u razdoblju od početka veljače do kraja ožujka 2016. godine.

U provedenom anketom istraživanju sudjelovalo je ukupno 70 ispitanika. Od toga je 15,71% čini muški spol, dok je u većem postotku od 84,29% ispitanika bilo ženskog spola. Također, iz navedenog se može zaključiti kako žene u većem broju su podložnije ispunjavanju anketnih upitnika za razliku od muškaraca.

Ispitanici su u prosjeku srednje starosne dobi, odnosno između 26 i 37 godina starosti te čine 41, 43% ispitanika, dok je nešto manji broj ispitanika od 34, 29% u dobnoj skupini od 18 do 25 godina. U dobnoj skupini od 38 do 49 godine čine 21, 43% ispitanika, dok je vrlo mali broj ispitanika između 50 i 59 godina starosti, te oni čine udio od 2, 86%.

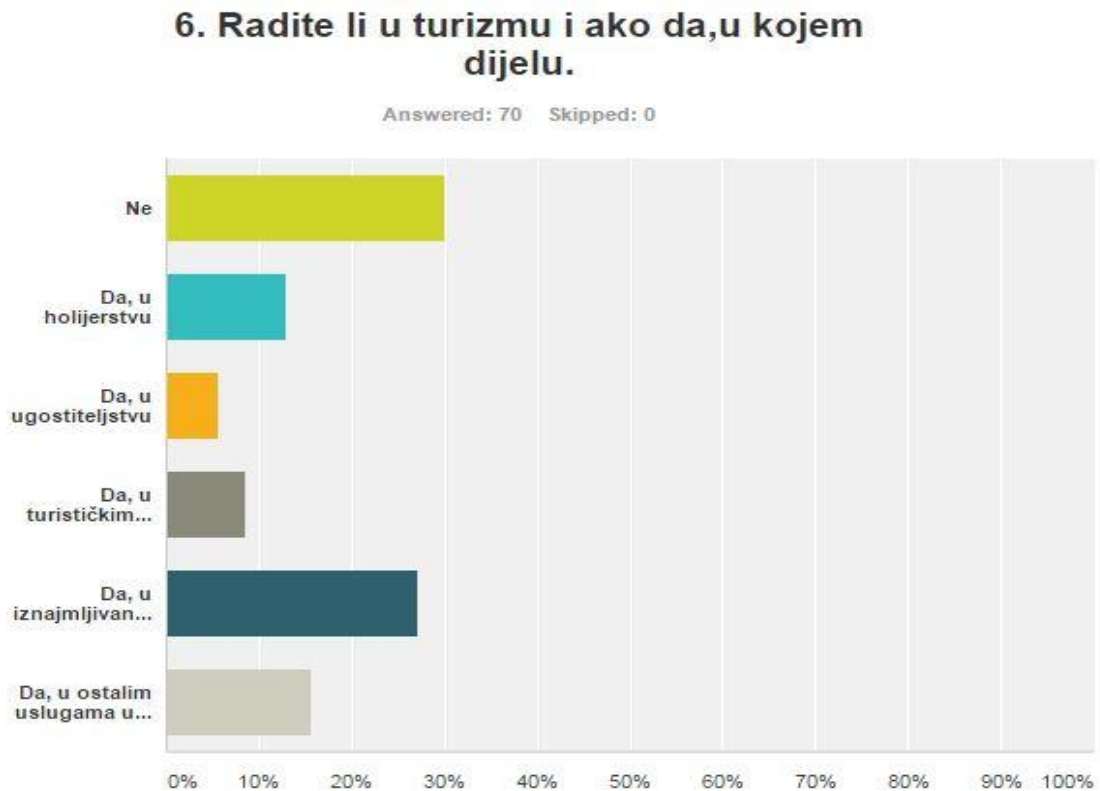
Većina ispitanika na promatranom području Makarskog priobalja živi već dugi niz godina. Čak polovica ispitanika od 52,86% živi na području između 18 i 25 godina. Tako da se može zaključiti da veliki broj živi od rođenja na području Makarskog priobalja. Udio ispitanika u dobi od 26 do 37 godina čini 31, 43%. Manji broj u dobi od 38 do 49 godina čini 14, 29% dok je najmanji broj ispitanika koji žive na promatranom području s 1, 43%.

Veliki broj anketiranih živi u Makarskoj, njih 54, 29%, u Tučepima 15, 71%, Baškoj Vodi 12, 86%, Gradcu 7, 14%, Brelima 5, 71%, dok u Podgori samo 4, 29%.

Prema rezultatima provedene ankete, 48, 57% anketiranih ima prihode manje od 4.000 kuna, 32, 86% ima prihode između 4.100 kuna te 6.100 kuna, primanja 11, 43% ispitanika su između 6.200 te 8.200 kuna, a vrlo mali postotak od 7,14% ima primanja viša od 8.300 kuna.

U iznajmljivanju privatnog smještaja radi 27,14% ispitanika dok nešto malo više ispitanika ne sudjeluje u turističkoj djelatnosti s 30%.

Grafikon 3. Radite li u turizmu i ako da, u kojem dijelu.

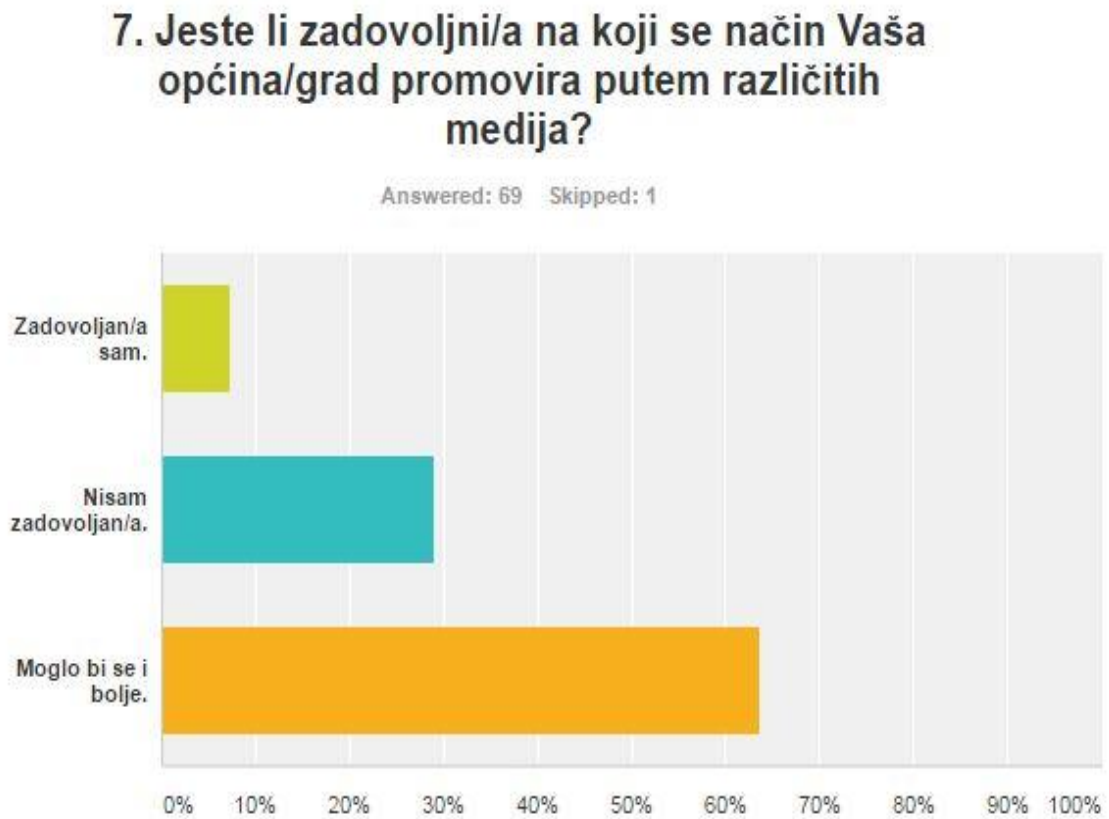

Answer Choices	Responses
Ne	30.00% 21
Da, u holijerstvu	12.86% 9
Da, u ugostiteljstvu	5.71% 4
Da, u turističkim agencijama	8.57% 6
Da, u iznajmljivanju privatnog smještaja	27.14% 19
Da, u ostalim uslugama u turizmu	15.71% 11
Total	70

Izvor: Prema vlastitom anketnom istraživanju

Čak 63,77% ispitanika što je više od polovice smatra da bi se njihove općine i sami grad Makarska trebali uložiti veći napor u turističku promociju. Zadovoljnih s načinom promocije je malih 7,25% ispitanika, dok je nezadovoljnih 28,99%.

Grafikon 4. Jeste li zadovoljni/a na koji se način Vaša općina/grad promovira putem različitih medija?

Answer Choices	Responses
▼ Zadovoljan/a sam.	7.25% 5
▼ Nisam zadovoljan/a.	28.99% 20
▼ Moglo bi se i bolje.	63.77% 44
Total	69

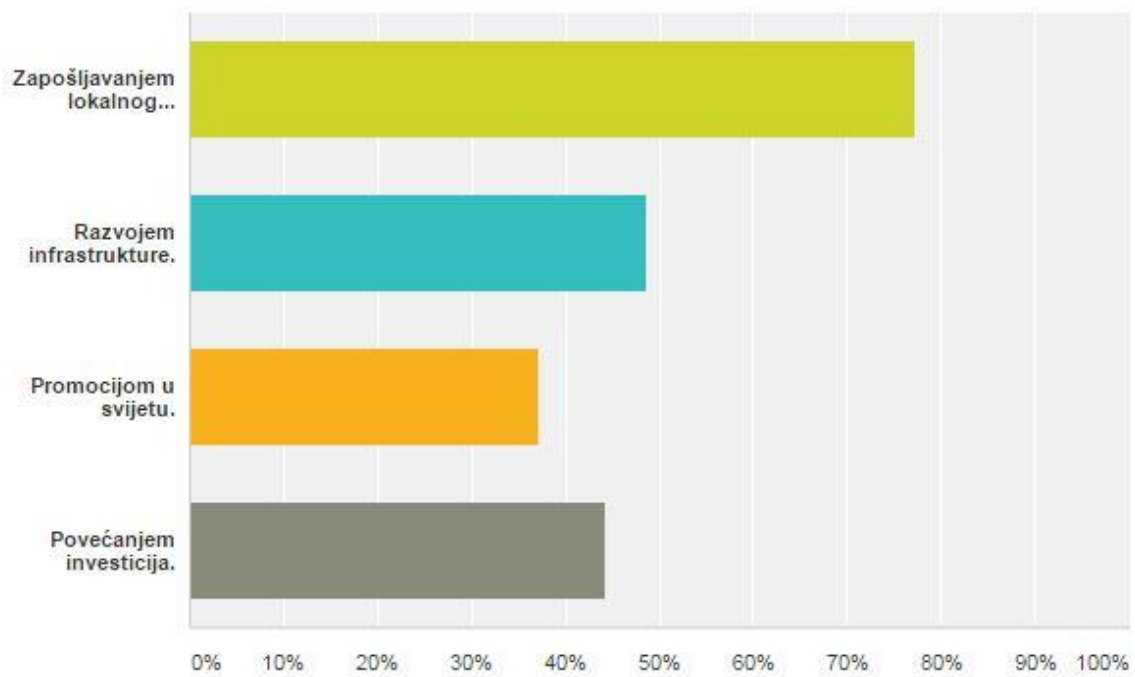
Izvor: Prema vlastitom anketnom istraživanju

Sljedećim anketnih pitanjem željelo se dobiti uvid na koji način domicilno stanovništvo smatra pozitivne učinke turizma na stanovništvo. Time se najveći broj ispitanika, čak njih 77, 14% smatra kako turizam pozitivno utječe na zapošljavanje stanovništva. Da pridonosi razvoju infrastrukture smatra 48, 57%, nešto manje odnosno 44, 29% u povećanju investicija, a 37, 14% promocijom u svijetu.

Grafikon 5. Na koji način smatrate da turizam pridonosi da turizam pridonosi razvoju Vaše općine/grada?

8. Na koji način smatrate da turizam pridonosi razvoju Vaše općine/grada? moguće je odabrati više odgovora

Answered: 70 Skipped: 0

Answer Choices	Responses
▼ Zapošljavanjem lokalnog stanovništva.	77.14% 54
▼ Razvojem infrastrukture.	48.57% 34
▼ Promocijom u svijetu.	37.14% 26
▼ Povećanjem investicija.	44.29% 31
Total Respondents: 70	

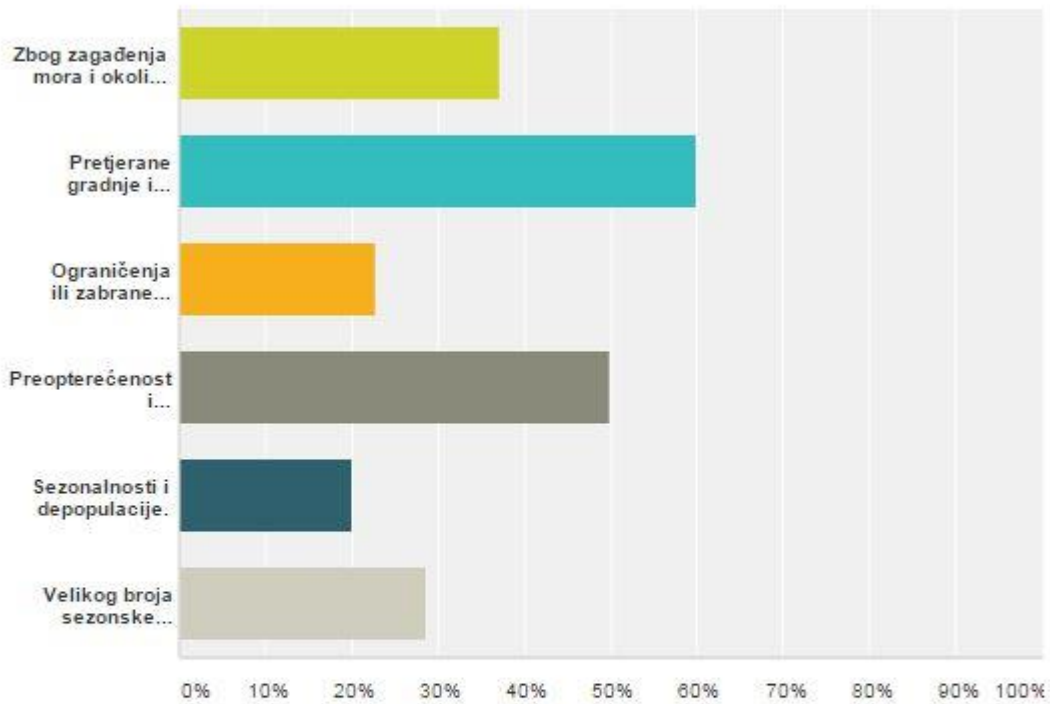
Izvor: Prema vlastitom anketnom istraživanju

Negativnim ispitanici smatraju kako turizam u 60% narušava krajolik uz pretjeranu gradnju. Preopterećenošću infrastrukture smatra velikim minusom 50% ispitanih, a ostatak je vidljiv u samome grafu.

Grafikon 6. Na koji način smatrate da turizam ne pridonosi razvoju Vaše općine/grada?

9. Na koji način smatrate da turizam ne pridonosi razvoju Vaše općine/grada? moguće je odabrati više odgovora

Answered: 70 Skipped: 0

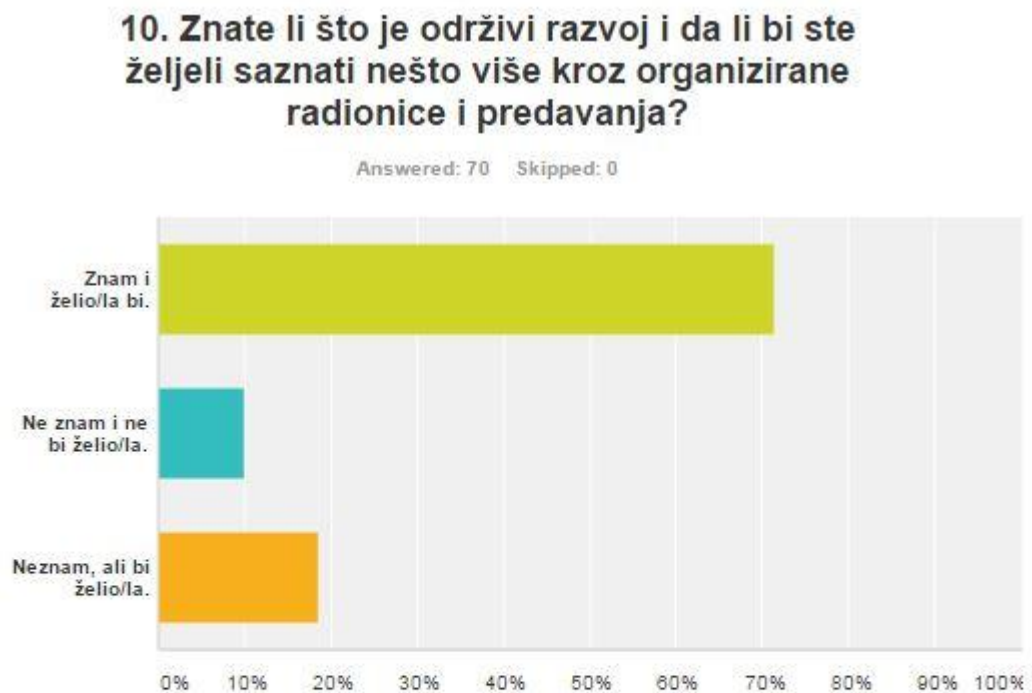

Answer Choices	Responses
Zbog zagađenja mora i okoliša raznim otpadom.	37.14% 26
Pretjerane gradnje i narušavanja krajolika.	60.00% 42
Ograničenja ili zabrane pristupa na dijelove obalnog prostora.	22.86% 16
Preopterećenosti infrastrukture (kako prometne tako i vodno-komunalne).	50.00% 35
Sezonalnosti i depopulacije.	20.00% 14
Velikog broja sezonske nedomicilne radne snage.	28.57% 20
Total Respondents: 70	

Izvor: Prema vlastitom anketnom istraživanju

Iz zadnjeg anketnog pitanja, na grafu broj 11. vidljivo je kako 71, 43% zna što je održivi razvoj, te bi željelo kroz organizaciju radionica i predavanja naučiti i primijeniti stečena znanja. Ispitanici koji ne znaju, ali bi željeli naučiti o održivom razvoju u provedenom istraživanju sudjeluju s udjelom od 18, 57%, a cijelih 10% nema zanimanja za istim.

Grafikon 7. Znete li što je održivi razvoj i da li bi ste željeli saznati nešto više kroz organizirane radionice i predavanja?

Answer Choices	Responses
▼ Znam i želio/la bi.	71.43% 50
▼ Ne znam i ne bi želio/la bi.	10.00% 7
▼ Neznam, ali bi želio/la bi.	18.57% 13
Total	70

Izvor: Prema vlastitom anketnom istraživanju

Možemo zaključiti kako je većina mladog stanovništva koje želi ostati na području Makarske i pridonositi njenom održivom rastu i razvoju.

8. 1. SWOT analiza

Nakon provedenog istraživanja u svrhu izrade ovog rada te vlastitog istraživanja putem ankete, u ovome dijelu je izrađena SWOT⁵⁶ analiza koja prepoznaje snage, slabosti, prilike i prijetnje na području Makarskog priobalja.

Tablica 3. SWOT analiza

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan geografski položaj - Očuvan okoliš i ugodna klima - Park prirode Biokovo - Bogata kulturna baština - Mogućnost razvoja selektivnih oblika turizma - Visoka gustoća naseljenosti - Niska nezaposlenost stanovništva - Visoko razvijena turistička djelatnost u pogledu hotela, ugostiteljskih objekata i sl. - Porast broja turističkih dolazaka 	<ul style="list-style-type: none"> - Slaba aktivnost domicilnog stanovništva u pogledu akcija čišćenja okoliša, gašenja požara i slično. - Slaba turistička ponuda tokom zime - Velika udaljenost zračne luke i željeznice te preopterećenost prometne infrastrukture - Nedovoljno informacija o mogućnostima povlačenja novca iz fondova EU za financiranje zaštite okoliša - Napušteni i uništeni hoteli i odmarališta te problemi oko vlasništva istih
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> - Poboljšanje turističke infrastrukture - Mogućnost zajedničkog djelovanja primarnog i tercijarnog sektora - Iskorištavanje vladinih poticaja - Izgradnja žičare Makarska - Biokovo - Podizanje svijesti o važnosti očuvanja okoliša - Povlačenje sredstava iz fondova EU za projekte u zaštiti okoliša i obnovljive izvore energije 	<ul style="list-style-type: none"> - Sezonalnost turističke djelatnosti - Velika opasnost od požara i daljnjeg devastiranja prostora i okoliša - Prekomjerna gradnja koja narušava prostor - Neuravnoteženi razvoj - Depopulacija i odljev mlade radne snage - Onečišćenje mora ispustima

Izvor: Vlastita izrada

⁵⁶ SWOT: S-Strength (Snage); W-Weaknesses (Slabosti); O-Opportunities (Prilike); T-threats (Prijetnje)

Iz promatrane analize vidljivo je kako su snage Makarske rivijere povoljan geografski položaj za rast i razvoj. Isto tako, karakteristična je po očuvanosti okoliša i ugodnoj klimi, planini Biokovo, gustoj naseljenosti i vrlo dobroj turističkoj ponudi.

Ono što se može smatrati slabostima su aktivnost domicilnog stanovništva kada je riječ o očuvanju okoliša, slaboj ili nikakvoj turističkoj ponudi u zimskim mjesecima, velika udaljenost od zračne luke ili željeznice te preopterećenost infrastrukture.

Prilikom se smatraju Poboljšanje turističke infrastrukture, iskorištavanje poticaja i fondova, podizanje svijesti stanovništva o očuvanju okoliša i slično.

Kod prijetnji se javlja problem u pogledu vrlo kratke turističke sezone, velike opasnosti od požara u ljetnim mjesecima što može dovesti do dodatne devastacije prostora i okoliša, slabog razvoja i migriranja mladih ljudi u velike gradove. Također, tu je i prekomjerna gradnja, onečišćenje mora ispustima te problem odlaganja otpada.

9. ZAKLJUČAK

Makarsko priobalje odlikuju odličan geografski položaj, ljepota i očuvanost krajolika te povoljni klimatski uvjeti. Navedeni čimbenici uvelike pomažu u razvoju turizma na ovom području koje je svake godine sve jače i zapaženije na turističkom tržištu. Veliki napredak je postignut i u pogledu održivog razvoja, iako je još u praksi u nekim dijelovima slabo zastupljen, što bi se moglo popraviti edukacijom i informiranjem stanovništva i ostalih sudionika.

Turizam u većini slučajeva pozitivno utječe na rast i razvoj područja na kojem se odvija. Veliki utjecaj ima na gospodarstvo te društveno - ekonomske čimbenike. Ipak, turizam donosi i neke negativne utjecaje na okolinu. Često zbog želje za brzom zaradom cijene turističkih roba, usluga i zemljišta rastu više od realnog. To u svakom pogledu nije povoljno za samu destinacije, jer ostavlja loš dojam u javnosti, a u današnje vrijeme koje je sve samo ne stabilno zbog ratova u svijetu te sporog oporavka nakon ekonomske krize može uvelike negativno utjecati na pad interesa za posjetom određenoj destinaciji. Ujedno to može loše utjecati na njem sami rast i razvoj.

Na području Makarskog priobalja, turizam je uvijek bio od velike važnosti, a u zadnje vrijeme je postao vodeća gospodarska djelatnost ovog kraja. Svaka obitelj radi u nekom pogledu turističke djelatnosti i uz to se dodatno bavi iznajmljivanjem privatnog smještaja, ležaljki, izradom i prodajom suvenira i tome slično. Sve navedeno uvelike doprinosi gospodarstvu zbog zapošljavanja lokalnog stanovništva, porastu dohodaka i investicija, a u krajnjoj liniji i poboljšanju životnog standarda stanovništva na tom području.

Vlastitim anketnim istraživanjem koje je sadržano u ovom radu utvrđeno je kako turizam prvenstveno doprinosi u pogledu zapošljavanja lokalne zajednice, povećanjem investicija, a zatim razvojem infrastrukture te promocijom u svijetu. Negativnim se smatraju pretjerana gradnja i narušavanje krajolika, preopterećenost infrastrukture, zagađenje mora i okoliša raznim otpadom, a tek onda velikim brojem sezonske nedomesticilne radne snage, sezonalnosti i depopulacije te ograničenja ili zabrane pristupa na dijelove obalnog prostora. Također, veliki broj ispitanika je upoznat sa održivim razvojem i željelo bi naučiti nešto više, dok je zanemarivi broj onih koji nisu upoznati sa istim i za njega ne brinu previše.

Kako bi zaključili cijelu priču važno je reći kako je održivi razvoj od velikog značaja za sve sudionike turističke djelatnosti te u konačnici turiste. U današnje vrijeme turist traži što više informacija o zemlji i destinaciji koju želi posjetiti. Pa tako uz promatranje ponude određene destinacije, izračuna troškova, putovanja i povratka, vodi brigu o tome da destinacija brine o očuvanju okoliša te sigurnosti same destinacije kako bi sve njegove želje i potrebe bile zadovoljene.

LITERATURA

STRUČNE KNJIGE

1. Bilen, M.: Turizam i okoliš, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008.
2. Bilen, M.: Turizam i prostor, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006.
3. Hrستیć, I.: Zbivanja na Makarskom primorju tijekom i nakon potresa 1962. godine, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012.
4. Kranjčević J.: Turizam u prostornim planovima Makarskog primorja od 1945. do 1990; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012.
5. Mišetić, R; Bara, M.: Stanovništvo Makarskog primorja: Demografsko kretanje u vrtlogu društvenih promjena od 1945. do 2011; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012.
6. Petrić, L.: Upravljanje turističkom destinacijom - načela i praksa, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, 2011.
7. Pirjevec, B.: Turizam - jučer, danas, ..., Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008.
8. Vukonić, B; Čavlek, N. i suradnici: Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb, 2001.

INTERNET IZVORI

1. Bluesun hotels & resorts, www.hotelneptundalmatien.com (1.11.2015.)
2. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (30. 10. 2015.)
3. Financijska agencija: Rezultati poslovanja poduzetnika SDŽ u 2014. www.fina.hr (9.11.2015.)

4. Institut za turizam: Održivi razvoj turizma u deset koraka, www.odrzivi.turizam.hr (27.9.2015.)
5. Istraživanje utjecaja neplanske gradnje na razvoj održivog turizma Makarske rivijere, www.jstor.org (9. 11. 2015.)
6. Makarska - Croatia, www.croatia-travel-guide.com (30. 10. 2015.)
7. Održivi razvoj turizma u Hrvatskoj, www.odrzivi.turizam.hr (27. 9. 2015.)
8. Održivi razvoj turizma u deset koraka, www.odraz.hr (27. 9. 2015.)
9. Park Prirode Biokovo, www.biokovo.com (30.10.2015.)
10. Prostorni plan uređenja grada Makarske, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu, 2006; www.makarska.hr (8.11.2015.)
11. Skupština Turističke zajednice grada Makarske, www.makarsko-primorje.com (9.11.2015.)
12. Turistička potrošnja i ekonomski učinci turizma, lumens.fthm.hr (8. 11. 2015.)
13. Turistička zajednica Splitsko - dalmatinske županije, www.dalmatia.hr (2.11.2015.)

POPIS TABLICA

Tablica		Stranica
1.	Godišnji prosjek temperatura	16
2.	Ponuda smještajnih kapaciteta na području Makarske rivijere	22
3.	SWOT analiza	44

POPIS ILUSTRACIJA

Popis grafikona

Grafikon		Stranica
1.	Udio dolaska turista u destinacije Splitsko - dalmatinske županije u 2014.	21
2.	Postotak noćenja u destinacijama Splitsko - dalmatinske županije u 2014.	21
3.	Radite li u turizmu i ako da, u kojem dijelu.	39
4.	Jeste li zadovoljni/a na koji se način Vaša općina/grad promovira putem različitih medija?	40
5.	Na koji način smatrate da turizam pridonosi da turizam pridonosi razvoju Vaše općine/grada?	41
6.	Na koji način smatrate da turizam ne pridonosi razvoju Vaše općine/grada?	42
7.	Znate li što je održivi razvoj i da li bi ste željeli saznati nešto više kroz organizirane radionice i predavanja?	43

Popis slika

Slika		Stranica
1.	Biokovo	18
2.	Hotel Jadran u Tučepima nakon renovacije	36
3.	Buduća žičara Makarska - Biokovo	36

PRILOG

ANKETA

Ova anketa je istraživački dio završnog rada na temu "Održivi razvoj turizma na području Makarskog priobalja". Anketa je u cijelosti anonimna.

1. Spol:

M

Ž

2. Dob:

a) Od 18 do 25 godina

c) Od 38 do 49 godina

b) Od 26 do 37 godina

d) Od 50 do 59 godina

3. Na području Makarskog priobalja živite već:

a) Od 18 do 25 godina

c) Od 38 do 49 godina

b) Od 26 do 37 godina

d) Od 50 do 59 godina

4. U kojoj općini/gradu živite?

a) Brela

d) Tučepi

b) Baška Voda

e) Podgora

c) Makarska

f) Gradac

5. Koliki su Vam mjesečni prihodi?

a) Manji od 4.000 kuna

c) Od 6.200 do 8.200 kuna

b) Od 4.100 do 6.100 kuna

d) Viši od 8.300 kuna

6. Radite li u turizmu i ako da, u kojem dijelu.

- a) Ne.
- b) Da, u hotelijerstvu.
- c) Da, u ugostiteljstvu.
- d) Da, u turističkim agencijama.
- e) Da, u iznajmljivanju privatnog smještaja.
- f) Da, u ostalim uslugama u turizmu.

7. Jeste li zadovoljni/a načinom na koji se način Vaša općina/grad promovira putem različitih medija?

- a) Zadovoljan/a sam
- b) Nisam zadovoljan/a

8. Na koji način smatrate da turizam pridonosi razvoju Vaše općine/grada?

- a) Zapošljavanjem lokalnog stanovništva
- b) Razvojem infrastrukture
- c) Promocijom u svijetu
- d) Povećanjem investicija

9. Na koji način smatrate da turizam ne pridonosi razvoju Vaše općine/grada?

- a) Zbog zagađenja mora i okoliša raznim otpadom
- b) Pretjerane gradnje i narušavanja krajolika
- c) Ograničenja ili zabrane pristupa na dijelove obalnog prostora
- d) Preopterećenosti infrastrukture (kako prometne tako i vodno - komunalne)
- e) Sezonalnosti i depopulacije
- f) Velikog broja sezonske nedomicilne radne snage

10. Zna li što je održivi razvoj i da li bi ste željeli saznati nešto više o kroz radionice i predavanja??

- a) Znam i želio/la bi
- b) Ne znam, ali bi želio/la
- c) Ne znam i ne bi želio/la